

חצר הקודש עררן

גליזון ט'

אלול תשע"ד

הגהות השי"ס

ממסורת השי"ס
עד רבנו האמרי סופר

ספרא רבא דישראל

במעלתם ושבחם וקדושתם
של ספרי מרן החתם סופר זי"ע

בשדה ההלכה

ימי הרחמים והסליחות

במשנת רבותינו

ביאורי התפילה ממרן
ההתעוררות התשובה זי"ע

מעמד הנחת
אבן הפינה
באלעד

לקראת השנה החדשה הבעל"ט
מאזנים את בזה בהדרת כבוד ובחירות קודש את ברכותינו
הנאמנות קדם פני עטרת ראשית ותפארתנו

הוד כ"ק מרן ארמון שליט"א
ולבניו הרבנים הגה"צ שליט"א

כתיבה וחתומה טובה

עוד ימכון בשיבה רשנים ורעננים יהיו
להמשיך בהרצות וטורה וטורה בישראל
ולארחוב גבולי הקדושה מתוך נחת והרחבת הרעת
בריות גופא ונארא מעליא
עדי נזכה בקרוב לראות בביאת משיחנו
ומלכנו בראשנו אכיר

המברכים
מכון דברות קודש והנאלת המוסדות

תוכן ענינים

הגהות הש"ס

ממסורת הש"ס עד רבנו האמרי סופר ג

ספרא רבא דישראל

במעלתם ושבחם וקדושתם של ספרי מרן
החתם סופר זי"ע..... י

בשדה ההלכה

ימי הרחמים והסליחות..... יז

במשנת רבותינו

ביאורי התפילה ממרן ההתעוררות
התשובה..... כא

מהנעשה ונשמע

הכנות לקראת נסיעת מורנו הגה"צ שליט"א
לארה"ב כה
מעמד הנחת אבן הפינה באלעד כו

מראות הקודש

תיקון חצות ותפילת רבים בכותל המערבי..... לא
שמחת נישואין בבית המלכות..... לג

©

כל הזכויות שמורות

יוצא לאור
על ידי

מוסדות ערלוי בארה"ק

רח' יותם 5-1, ת.ד. 166 ירושלים

טל: 02-5633505 / פקס: 02-5631298

אימייל: erloy@012.net.il

מכון דברות קודש ערלוי

פקס 02-5637078

ת.ד. 8143 ירושלים

אימייל: ar7635005@gmail.com

הגהות הש"ס

ממסורת הש"ס עד כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א בעל האמרי סופר

מוגש לרגל מלאות ארבעים שנה
להוצאת הש"ס עם הגהות אמרי סופר
תשל"ד-תשע"ד

עורך: הרב נחום ארי' ברנט הי"ו - ירושלים

הש"ס, לכן החליט ועד ארבע ארצות מה ילמדו
בישיבות בכל זמן¹.

בלומד בישיבה כשנתקשו בהבנת הסוגיא או
בהבנת דברי רש"י ותוס', כל ראש ישיבה היה מפרש
כפי השגתו. והיו בני הישיבה שואלין את בני הישיבה
האחרת, איך למד רבכם בסוגיא זו או בדברי רש"י
והתוספות, והיו אומרים כל אחד כפי ששמע מרבו.
ולפעמים בעת שכל אחד פירש בדרך אחרת, היו
הבחורים מתנצחים ביניהם, זה אומר הראש ישיבה
שלי כיון לאמת, והשני טוען, אצלנו כיונו לאמת.

מסופר¹ על הגאון רבי מאיר מלובלין זצ"ל, המהר"ם
מלובלין, אשר יסד ישיבה גדולה בלובלין. באותם
ימים היה האב"ד רבי שמעון זאב וואלף אויערבך²
שהיה חתן המהרש"ל.

בין שני גדולי תורה אלה שררו יחסי ידידות, ואף
התנהל ביניהם משא ומתן בהלכה³, לרבי שמעון
וואלף גם היתה ישיבה גדולה, ומאות תלמידים למדו
בישיבתו.

באותם ימים היה נהוג בכל הישיבות ללמוד אותה
מסכת, וזאת מחמת יוקר הדפוס, והנדירות של

1. בספר שמן הטוב, להרב אברהם שמחה בונים חיים מיכלזון [מ"ט ע"א] שהעתיק סיפור זה מקונטרס כת"י "זכרון בספר" שנמצא בין כתבי הגאון רבי שלמה יצחק היילפרין אבד"ק טארניפאל, בשם אביו הגאון רבי יעקב חריף אבד"ק זוואניץ, בעמח"ס שו"ת בית יעקב.
2. היה גאון הגאונים איש אלקים קדוש וטהור, מקובל אלקי נורא, אשר האיר עיני חכמים בהלכה, חסיד ופרוש, גאוני עולם היו תלמידיו. כך נכתב עליו ב"מליצי אש" ח"ה ע' 133, אות שס"א.
3. לדוגמא עי' בשו"ת מאיר עיני חכמים למהר"ם מלובלין (סי' כ"ז) למרבה המשרה ולשלו' אין קץ, לאיש אשר המשרה על שכמו, ה' אלקים עמו, נודע בשערים שמו, האלוף המופלג ר"ג ור"מ מהר"ר וואלף יצ"ו, ולכל המסתופפים בצל מעלתו שלו' על אשר דרשתי וכו'.
4. תקנה זו שילמדו בכל הישיבות מסכת אחת נתקנה בפולין בשנת שי"ט לטובת מדפיסי הש"ס בלובלין (שי"ט-של"ו), על שער המסכתות בהוצאה זו כתוב "שהסכימו הרבנים וראשי הישיבות של שלש מדינות פולין, רוסיא, וליטא, ותיקנו בתקנה חזקה... שילמדו בכל ישיבה דשלש מדינות... מסכתא אחר מסכתא... כדי להרביץ תורה בישראל וכדי לחזק ולאמץ לבנו למלאכת שמים". הנימוק לנוהג זה היה כאמור לטובת המדפיסים שלא היה ביכולתם להשקיע ממון להדפסת הש"ס כולו בבת אחת לכן הדפיסו בכל פעם מסכת אחת, מאחר שכולם למדו אותה מסכת, היא היתה נמכרת מיד. דבר זה איפשר להם להמשיך בהדפסת מסכת נוספת. וכן היתה מטרה נוספת בתקנה להרבות את הפצת התורה, העובדה שלמדו כולם מסכת אחת הקל על התלמידים בעברם מישיבה לישיבה שכן היה דרכם באותם הימים. ועוד שבהירידים שהנהיג ועד ארבע הארצות בלובלין וביארוסלב נפגשו כל ראשי הישיבות ובחורי הישיבות, וע"י שלמדו מסכת אחת היו כולם יודעים את הסוגיות והענינים [ומעין תקנת הד"ף היומי של מהר"ם שפירא], וזה איפשר להם לעמוד על טיבו של כל אחד, והיו ראשי ישיבה מזמינים אחר מו"מ תורני עמהם בעלי כשרון לישיבתם, או שהבחור עצמו העדיף רב מסוים לראש ישיבה שלו.

חצר
הקודש
ערלו

ולפעמים הגיעו הבחורים למחלוקת, עד שהיו מוכרחין ראשי הקהל לתווך ולעשות שלום ביניהם. ובראות ראשי הקהל ששוב ושוב נופלת מחלוקת בין בחורי הישיבות, החליטו ראשי הקהל, ואף עשו על כך חרם, שחלילה לבני הישיבות, בהתקבצם יחד, לומר אחד לחברו מה שחידש רבו, ואם ימצא שבחור אחד יעבור על החרם, הוא יגורש מן הישיבה, וכן היה.

זמן זמנים חיו בהשקט ובטח, עד שאירע שנתקשו שני ראשי הישיבות בדברי תוספות אחד, והמהר"ם ברוב חריפותו ופלפולו היה מאריך בפלפול בדברי התוס' עד שנתברר לו פירוש דברי התוס', ורבי שמעון

זאב וואלף אמר שחסר ו' מדברי התוספות, ובזה ישב את הקושיא.

תלמידים המהר"ם נהנו מפירושו ופלפולו, אולם חשקה נפשם לדעת כיצד פירש רבי זאב וואלף את דבריו המוקשים של התוספות. הלכו הבחורים והערימו על אחד מבני ישיבתו של רבי זאב וואלף, והביאוהו לישיבתו של המהר"ם, שם הכריחוהו בכח לומר להם, כיצד פירש רבו את דברי התוס'. ואכן אמר הבחור, שרבי זאב וואלף אמר שיש כאן טעות בדברי התוס', וחסר האות ו' בתוס'.

התלמידים מיהרו ומסרו לרבם המהר"ם את פירושו של רבי זאב וואלף, והוא עצמו חקר את התלמיד הנ"ל, על גירסתו של רבי זאב וואלף.

התגלגלו הדברים ונתעורר שוב מחלוקת, עד שהוכרחו ראשי הקהל לשבת ולדון בדבר, אחרי שעברו על החרם. ויצא הפסק דין, שישלחו הקושיא עם שתי התירושים להגאון רבי שלמה אבוהב מאמסטרדם, וכאשר יאמר רבי שלמה אבוהב, כך יהיה. ואם יאמר בדברי האחד, הוא יהיה הרב, והשני ידחה מפניו, ויצטרך לעזוב את העיר. הסכימו לכך

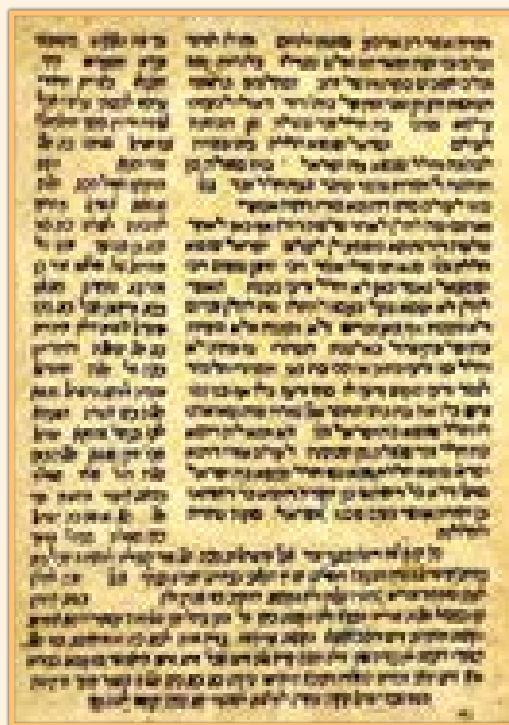
ראשי הישיבות וקיבלו את הפסק, ושלחו את הדברים לאמסטרדם.

ציפו ראשי הישיבות יחד עם כל הקהל לקבל את תשובתו של רבי שלמה אבוהב, והמהר"ם נתן לעצמו סימן, אם יבוא מכתב עבה וגדול, הרי שרבי שלמה אבוהב מתפלפל בתירוץ דברי התוס', ומאריך בפלפול, והרי שסובר כפירוש המהר"ם. ואם יהיה זה מכתב קטן ודק, הרי שמצדיק הוא בקצרה את גירסתו של רבי זאב וואלף.

אחרי חדשים הגיע מכתבו של רבי שלמה אבוהב, למהר"ם נודע ע"י פקיד הדואר, כי הגיע מכתב גדול

ועבה המונה כמה וכמה דפים. שמח על כך המהר"ם, באמרו שצדקתו הוכחה.

ראשי הקהל קבעו אסיפה בהגיע המכתב, ובנוכחות פרנסי הקהל וראשי הישיבות פתחו את המכתב. בתשובתו לא התייחס רבי שלמה אבוהב לשאלה, רק כתב אגרת שלומים וברכה לראשי הקהל ולקהילת לובלין. רק בסוף המכתב צייר רבי שלמה אבוהב וא"ו גדולה בכתב אשורי, מתחילת הדף עד סופו, וכתב "הא לכם פירוש דברי התוס'".

מסכת קידושין מדפוס ואדי אל חג'ארא ספרד

קיבל על עצמו המהר"ם את פסק הדין, אך רבי זאב וואלף לעומתו, מחל על כבודו. ומחמת שראשי הקהל לא רצו לוותר על פסק הדין, ויתר רבי זאב וואלף על רבנותו, מפני כבוד המהר"ם.

לא יצאו ימים רבים, וכפי שמאריך שם, ורבי זאב וואלף התקבל לרבנות פראג, והמהר"ם ישב על כסא רבנות לובלין.

מעין סיפור זה, סיפר כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, שבעת היותו בחור צעיר בלומדו בישיבה, התקשה רבו ראש הישיבה בשיעורו בדברי התוס', ואמר פירוש ארוך להבין את התוס'. לאחר השיעור ניגש מרן שליט"א

לראש הישיבה, ואמר לו כי לדעתו נפלה טעות בדברי התוס', וצריך להגיה את דברי התוס'. רבו נהנה מאד מהדברים, בראותו כי צדק מרן שליט"א בדבריו, ולמחר בעת השיעור חזר בו מפירושו, ואמר שצריך להגיה כמו שאמר מרן שליט"א, ואמר זאת בשמו.

מסיפורים אלו אנו למדים, בחשיבות העמדת הנוסח על תילו, להסיר קמשונים שעלו בדברי הגמרא הקדושים, ומפרשיה, הן מחמת טעות הדפוס, והן מחמת ידים זרות כצנזורה והמשכילים ועוד, ששלטו בדברי הגמרא הקדושים. וכבר נאמר על זה "כל המקודש מחבירו, יותר חרב מחבירו"⁵.

מרן החת"ס כותב בהסכמתו לספר "צוהר לבנין": "ש"ס דפוס באסילאה ולובלין שהיה מלאה קמשונים וטעויות, והגאון הזה [מהרש"ל] טרח ויגע ותיקן רוב הטעויות ברוב הש"ס ועשאה כקופה שיש לה אזניים".

אין כאן המקום להאריך ולהסביר איך נפלו טעויות אלו בגמרא, והדברים עתיקים וארוכים, רק לעת מלאות ארבעים שנה להוצאת הש"ס עם הגהות אמרי סופר, אמרנו להעלות מקצת מדברי הימים, על צורת העמוד הגמרא כמו שהוא לפנינו, ועל ההגהות אשר מופיעות בש"ס בצידו העמוד.

צורת העמוד

בעת ההדפוס הראשונה של הש"ס, הדפיסו רק את רש"י בצד, כך היה בדפוסים של ספרד ופורטוגל, בערים טולדו במונטלבאן ובואדי אל חג'ארא, אך שם הודפסו כנראה רק מסכתות בודדות. הדפוס הראשון של אשר אפשר לקוראו הדפוס "הרציני" הראשון של הש"ס, הוא דפוס של המדפיסים למשפחת שונצינו שהדפיסו את הש"ס בערים שונציין-פיזארו (רמ"ד-רע"ט), בדפוס זה הודפס לראשונה גם תוס' על העמוד. ומאז התקבל להדפיס כך את עמוד הגמרא, כשלצידו רש"י ותוס'. אבל כנראה שגם בדפוס זה לא הדפיסו את כל הש"ס.

5. לשון רבינו הרמב"ן באגרתו לבנו רבי נחמן, בדבריו על ירושלים.

אמנם כותב המהר"ל מפראג בחריפות גדולה בספרו "נתיבות עולם" נתיב התורה פרק ה': והנה הבחורים רכי השנים אם היה בהם גרסא דינקותא, אין ספק כלל שהיו רגילים ויודעים כמה וכמה מסכתות קודם שיכנסו לחופה. ועתה אין להם מאומה בידם, והכל בשביל שלמודם תוספות, דבר שהוא הוספה. וכי לא היה טוב יותר שיקנה גוף התלמוד קודם? והכל בשביל שנדפסו התוספות אצל הגמרא. ואילו נדפסו פסקי הרא"ש ושאר חידושים שחברו האחרונים מנוחתם כבוד אצל הגמרא, היו הכל לומדים על שיטת ההלכה אף הנערים הקטנים, כי מה לנערים אל דברים אלו, שדבר זה גורם לו שאינו עומד על שטת ההלכה על בוריה כי אין הגדולים והקטנים ישוין יחד בלמודם. ואם אומרים לאבי הנער שיניח ללמוד את בנו שיטת ההלכה ולא ילמוד עדיין התוספות, כאלו אומרים לו שלא ילמוד כלל כי אין האב חפץ רק בשם.

אך ודאי משמים סיבבו כך, שהתוספות יקבעו על הדף, וילמדו מהם בני ישראל. וכבר כתב הגאון רבי שבתי שעפטל הורוויץ (בן השל"ה הק', ומח"ס ווי העמודים) בצוואתו (אות כ"ה) "גמרא פרוש תוספות הוא חיוב כמו הנחת תפילין".

שינוי נוסף קיים בין דפוס שונצינו לדפוסים בספרד ופורטוגל, בעוד אשר הדפוסים בספרד ופורטוגל הדפיסו את הש"ס עפ"י הנוסח המקובל בארצות ספרד, בשונצינו נדפס הנוסח כפי המקובל בארצות צרפת-אשכנז.

העמוד כפי שהוא כיום, הופיע לראשונה במדורת ויניציאה (ונציה) שנדפסה ע"י מדפיס גוי, דניאל בומבירגי בשנים ר"פ-רצ"א. בהקדמת המסדר כותב המסדר (היהודי) איך התאמץ לסדר שדברי רש"י ותוס' יהיו מקבילים לעמוד הגמרא בדיוק. ובאותם דורות כשלא היה עימוד בעזרת המחשב, אכן היתה זאת מלאכת מחשבת⁷. כאמור סדר הדפים של הש"ס נקבע בדפוס זה והונצח לדורות, למעט כמה שינויים

6. גם המילה ש"ס אשר נהגת הפי כל, וכן המילה "גמרא" הנזכרת בדברי רש"י ותוס', מקורה בצנזורה. כי בעבר הש"ס נקרא "תלמוד", וכן כתבו הראשונים כולם. רק לאחר גזירת שריפת התלמוד ע"י האפיפיורים לדורותיהם, כשהצליחו השתדלנים לקבל רשות להדפיס את התלמוד, זה היה בתנאי ששם "תלמוד" לא יזכר, ובמיוחד במהדורת באסילאה (באזל) של ח-שמ"א, שהשם "תלמוד" היה שנואה על הצנזור שם ביותר. ומאז נקרא "תלמוד" בשם "ש"ס" או "גמרא". יש לציין כי בדפוס פראג (תפ"ח-תצ"ט) שהודפס בהשתדלותו של רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל, אסרה הכנסייה הנוצרית להדפיס אף את השם "מסכת" והמסכתות נקראו בשם "הלכות" - הלכות ברכות, הלכות שבת וכו'. דפוס זה הינו משובש ביותר, מחמת התנכלות הכנסייה הנוצרית.

7. יש לציין שיש עמודים מסויימים, בהם בדפוס זה התוספות מקבילים לעמוד הגמרא, בעוד בדפוסים מאוחרים יותר, וילנא ועד היום, זזו דברי התוספות [הדיבור המתחיל] לעמודים הבאים.

כתב יד מינכען

ואגב והטאי העתקתי מעט מנוסחאות בתחילת הוריות והבאתים בספרי הקטן שער יוסף בשם גמרא של קלף. והרב קרבן נתנאל בסוף ספרו מביא נסחאות מש"ס הנזכר.

"ש"ס ישן נושן אשר בכתובים" (לשון מרן הכת"ס בהסכמתו הראשונה לספר "דקדוקי סופרים", ומציין: כבר בא במגילת ספר נותן אמרי שפר יד נפשי, הרב הגאון המפורסם מופת הדור אבד"ק לעמבערג נ"י וכו', וכדלהלן).

"כי האי תנא דוקנא הוא דדייק ותני בחלופי גרסאות אשר מצא בש"ס כתוב על קלף בשנת ק"ג לאלף השישי... עמד בין ההדסים דקיימי ביני חלופי הגרסאות לאוקמי גרסא היותר נכונה, סייעתא הוא מן שמיא לעינים הרואות כמה הלכתא גבורתא איכא למשמע מינייהו" (מתוך הסכמת מרן "מכתב סופר").

רבי רפאל נתן נטע רבינוביץ בעל ה"דקדוקי סופרים"

"הדור אתם ראו הביא לנו הזמן צנצנת המן חמדה גנוזה אשר היתה טמונה ונעלמה ש"ס כתיבת יד אשר נמצא בעקד הספרים אשר בעיר הבירה מינכען במדינת בייערן, והוא הש"ס נודע אשר היה בעד הגאון בעל קרבן נתנאל ז"ל ובעל שם הגדולים מביאו בערך גמרא, והש"ס הזה נכתב בשנת ק"ג לאלף השישי והן לא נראה על פני תבל" (לשון הגאון רבי יוסף שאול נטנזון בעל ה"שואל ומשיב" אבד"ק לעמבערג).

עמוד ראשון כתב יד מינכען על מסכת שבת
עמוד זה מכיל את הגמרא עד דף ו' אשר בדפוסים היום

אי אפשר לעסוק בדברי ימי הש"ס בלי להזכיר את כתב היד המפורסם והיחיד על כל הש"ס כולו - כתב יד מינכען (מינכען 95).

את רוב ההשוואות מכת"י זה לש"ס הנדפס כיום, כבר עשה ברוב עמל ויגע רבי רפאל נתן נטע רבינוביץ במפעלו הגדול "דקדוקי סופרים", שזכה להסכמות גדולי דורו, בראשות ה"כתב סופר", ה"מכתב סופר", ה"שואל ומשיב", ה"ערוך לנר" ועוד. אין כאן המקום לעמוד על מפעל גדול זה. וכן אין המקום לעמוד על חשיבות ותולדות כת"י מינכען, הקורא הנכבד מוזמן לעיין בהקדמת ה"דקדוקי סופרים", שם מאריך בהנ"ל.

בכתב היד מובאים המשניות מצד אחד בכתב גדול [כאשר ניתן לראות בתצלום המצורף], ועליהם מסביב דברי הגמרא ללא מפרשים.

ואלו דברי החיד"א בספרו "שם הגדולים" ערך "גמרא": ראיתי ש"ס כולו כתוב על קלף בעיר פרש"א שבתחלת אשכנז וכולו [-גודלו] יהיה כקובץ ח"ג מהרמב"ם עם כסף משנה דפוס וויניציא. והכתב ישן ומשונה וכל התלמוד כקובץ זה. ונכתב בעיר פארי"ץ (פאריז) שנת ק"ג לאלף השישי לאחד מקרובי רבינו שמשון משאנץ. ולהיות כי הנח"ץ השיאני ויהי דוד נחפז ללכת ולא זכיתי ליהנות הרבה לאור הש"ס הנזכר.

בשאלוניקי, אבל מכיון שנתחבר לפני שהתלמוד עלה על מכבש הדפוס, הרי שציין רק לשם הפרק, כי בכתבי היד לא היה כמובן מספור של דפים. רבי יהושע בועז הוא זה שהלך וציין בכל מקום את מספר הדף לפי דפוס ונציה. על פי רוב הוא מחק את שם הפרק אולם במסכתות ברכות והוריות הוא השאיר לעתים את שם הפרק, ורק הוסיף עליו את מספר הדף. וכנראה שעבודתו התחילה במסכת ברכות והוריות, ולאחר מכן במסכתות הבאות שעבד עליהן הוא הגיע למסקנה שאין צורך בשם הפרק¹¹. מדור זה הודפס בצד הפנימי של הגליון ליד הטור של הרש"י, בשונה מדפוס וילנא, שהגהות מסורת הש"ס יכולות להופיע בו אף בצדו החיצוני של העמוד, צד התוספות.

מדור זה כלל גם מראי מקום לפסוקים המצוטטים מהתנ"ך, בשונה מדפוס ימינו שהתייחד בהם מדור נפרד לציונים אלו המוכנסים ברווח הצר שבין הגמרא לרש"י הנקרא "תורה אור"¹², מכיון שכך היה גם יותר מקום, והציונים כללו את מספר הפרק והפסוק, ולא רק את מספר הפרק כפי שמקובל היום¹³. הפרדת ציוני המקרא והכללתם במדור נפרד "תורה אור" נולד לראשונה בדפוס באסיליא. בדפוס זה נכלל מדור "תורה אור" יחד עם ה"נר מצוה" שעליו ידובר להלן, וציוני הפסוקים הוצבו ברווח הצר שבין טור התוספות לטור הגמרא, יש משערים שמשום כך קיבל המדור הזה את שמו "תורה אור" כמקביל ל"נר מצוה" על שם הפסוק "כי נר מצוה ותורה אור" [משלי (י"א)], בדפוס וילנא הועבר ה"נר מצוה" למקום אחר, וכדלהלן.

ב. מדור עין משפט. ובו מראי מקומות לספרי הרמב"ם הסמ"ג והטור (אבל לא לשולחן ערוך שנדפס לראשונה בשנת שכ"ה כ-14 שנה לאחר שהסתיימה הדפסת מהדורת יושטיניאן). הציון לרמב"ם כלל רק את שם הפרק ולא את ציון החלכה וכפי המקובל היום. מדור זה נדפס רק על מסכתות שיש עליהם

בודדים. אמנם במשך השנים היו מדפיסים ששינו במקצת, אך מעת שדפוס וילנא אשר היה לשם דבר בימים באיכותו, הדפיס את הש"ס בסדר זה. נקבע הדבר בכרם בית ישראל.

מדריך הדפוס, שכל המוציא מהדורה חדשה מנסה להוסיף ולשפר מקודמותיה, כיון שרוצה שמהדורתו תהיה יותר מעניינת, ע"מ שהציבור יקנה אותה. וכך במשך השנים נוספו עוד מעלות והגהות לש"ס, עד שנוצר הדף כאשר הוא לפנינו. הלומד היום, אם יפול לידי גמרא מהדפוסים הישנים, כמעט ולא יכיר את הגמרא, מלבד האותיות הישנות והשבירות, ואין ספור של קיצורים וראשי תבות. גם הגמרא עצמה הודפסה לבדה יחד עם פירש"י ותוס', ללא ציונים, ללא הגהות, וללא כל ההוספות הן מדברי הראשונים והן מהגהות האחרונים ועוד, מסביב. גם סימון הדפים לא היה מלכתחילה.

אין כאן המקום, וכבר האריכו בדבר הן בספרים שונים, והן במאמרים¹⁴ בהשתלשלות הדפסת הש"ס, על דפוס הש"ס השונים, ומעלות מהדורה האחת על חברתה, על מעללי הצנזורה, ועוד רבות.

נר מצוה ותורה אור

בדפוס יושטיניאן (ונציה, ש"ו-ש"א), הופיע לראשונה על הדף, הוספת. המדפיס שרצה להשביח את דפוסו, קרא לרבי יהושע בועז לבית ברוך¹⁵, שיוסיף "תועלות" למהדורתו. רבי יהושע בועז נענה להזמנתו, וראה בכך אף הזדמנות להפיץ ברבים את חיבוריו שהיו מוכנים בחלקם. הוא הוסיף על שולי העמוד את המדורים המוכרים לנו עד היום.

א. מדור מסורת התלמוד¹⁶, ב. מדור עין משפט. ג. מדור נר מצוה.

א. מסורת התלמוד הינו חיבור שנדפס כבר לפני כן בשאלוניקי (רפ"ג) ע"י דון יהודה גדליה בשנת ר"ג

8. לדוגמא, רבי נתן נטע רבינוביץ [בעל ה"דקדוקי סופרים"] במאמרו המקיף "מאמר על הדפסת התלמוד", הרב יעקב לויפר בספרו "משונצינו עד וילנא", ובהקדמת מהדורת "עוז והדר" בתחילת מסכת ברכות, עמודים בתולדות הספר העברי, ועוד.

9. מרבני איטליה בזמן גירוש ספרד, תלמיד רבי נתן איגרא, מחבר ה"שלטי גיבורים" על הרי"ף.

10. כך נקרא מדור זה עד ששלטה גם בו יד הצנזורה במהדורת באסיליא.

11. אפשר לראות לדוגמא את מסורת הש"ס בברכות (ב' ע"א) המציין "מגילה פרק ב' דף כ: ברכות דף ו, חגיגה פ"ק דף ג." דוגמאות אלו מתוך ספר "משונצינו עד וילנא".

12. כיום נדפסו במהדורות החדשות מדור תורה אור השלם, ובו ציטוט של כל הפסוק, וממילא התבטל המדור המודפס בין הגמרא לרש"י.

13. לא בכל המקומות סומנו הפסוקים, ועד היום הדבר כך, עיין לדוגמא עירובין (ס"ג ע"א) שמובא שר"א אמר לאשתו אימא שלום "לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי", והוא פסוק בעמוס ז', י"ד, עיין רש"י שם.

ר"ף, אך לא על מסכתות העוסקות בדינים שאינם נוגעים בזמן הזה, כמו בסדרי קדשים וטהרות ועוד. הציונים המופיעים היום על כל הש"ס נוספו מאוחר יותר.

בשונה מהדפוסים כיום ובהם מרוכזים ציוני העין משפט בצדו החיצוני העליון של העמוד, הרי שבדפוס

יושטיניאן ה"עין משפט"

היה מודפס בצד הגליון החיצוני לאורך כל העמוד במקביל לשורות הגמרא (כפי שהיה נהוג בדפוס וילנא וצילומיו ביחס לסימוני מסורת הש"ס). ולכן לא היה צורך בציון אות בתוך הגמ' שתפנה את הלומד אל ה"עין משפט", שכן הציון היה מקביל לשורות הגמרא, והלומד היה צריך רק להפנות מבטו הצידה.

ג. מדור נר מצוה. ברווח הצר שבין התוספות לעמוד הגמרא היה מדור "נר מצוה" שהוא הפניות לספר "חיקור דינים" שתכנן רבי יהושע בועז להדפיס, אמנם לבסוף לא הדפיס ספר זה¹⁴. מדור זה היה בעצם מספור של ציוני ה"עין משפט" לאורך

העמוד, מספור רץ ואחיד לאורך כל המסכת. כך למשל אם במסכת אחת היו 567 ציוני "עין משפט" הרי שהם צוינו באותיות א' ב' ג' וכו' עד אות תקס"ז [לא כמו היום שבכל פרק מתחיל המספור מחדש, וכדלהלן], וכך כשהיה הלומד רוצה לדעת את מקומה של הלכה פלונית בספרי הרמב"ם או הסמ"ג והטור היה מביט בצד הגליון מעבר לתוספות ורואה את

הציון ובמקביל אליו היה רואה את המספר ברווח הצר שבין טור הגמרא וטור התוספות.

מה היתה המטרה בסימון אותיות אלו? ובכן רבי יהושע בועז מספר בהקדמתו לחיבורו "שלטי הגבורים" על הרי"ף (הודפסה לפני הרי"ף במסכת ברכות) על תוכניתו להדפיס ספר בשם "חיקור דינים". חיבור זה נערך לפי סדר הרמב"ם

כשמטרתו הפוכה, דהיינו הלומד בספר הרמב"ם ורוצה לדעת מהו מקור ההלכה ממנה למד הרמב"ם הלכה פלונית, יופנה אל מספר הציון הנמצא במסכת הרצויה. דהיינו אם למשל בתחילת מסכת שבת על ההלכה "פשט העני את ידו לבפנים" ישנו ציון המצוין באות א' ב"עין משפט" אל הרמב"ם בהלכות שבת פרק י"ב, הרי שהמעין בספר "חיקור דינים" על הרמב"ם שם, יופנה אל מסכת שבת אות א'. ואז יסתכל באות א' המצוינת ב"עין משפט" במסכת שבת, ויגלה את מקור ההלכה, וכן את שאר הציונים המפנים לסמ"ג ולטור.

שער מסכת ברכות דפוס שונוציו - שנת רמ"ד

במשך השנים עם התרבות הציונים ההוספות וההגהות שעל דף הגמרא, הרי שלא יכלו יותר להדפיס את מדור "עין משפט" במקביל לשורות הגמרא, לכן צירפו המדפיסים יחד וצופפו את ציוני ה"עין משפט" בחלקו החיצוני העליון של העמוד, וא"כ נוצר הצורך לסמן במקום הציון, ליד המילה עליה נסוב הציון, אות קטנה¹⁵. ממילא האותיות של מדור "נר מצוה" שהיו

14. כפי שכתב רנ"ג רבינוביץ במאמר על הדפסת התלמוד ע' נ'. ועיי"ש שכותב שלבסוף הדפיסו עפ"י הלכות הרי"ף. והדפיסו במצורף לרי"ף שהוציא לאור בסביבות שנת ש"ד ביחד עם חיבור זהה על המרדכי, וקרא להם "סימני הדינים". ר"ב נפטר לפני שהספיק לסיים את עבודתו כפי שהודפס שם בסוף סימני הדינים למרדכי "טרם כלה לדבר ואיננו כי לקח אותו אלקים". בדפוס וילנא נמצא כל הספר בסוף הכרך האחרון של הש"ס לפני ה"אחרית דבר", וגדפס שם בעילום שם. מכל מקום על התלמוד הוא כנראה לא הודפס מעולם.

15. הלומד יעמוד על הדבר בקלות, בראותו את דפוס וילנא, שבהם היו ציוני המראי מקומות וההגהות במקביל לשורות הגמרא, וכיום בדפוסים החדשים, מחמת ריבוי ההוספות, לא נותר מקום לציין את ההגהות לצד העמוד, לכן צופפו אותם במדור מסורת הש"ס, הגהות וציונים וכדומה - כל הוצאה לפי דרכה, וציינו אותיות קטנות לאורך העמוד לציין הציונים הנצרכים. גם בהוצאת וילנא במסכתות ב"ב, והוריות, נצרכו לכך, לצופף את מדור מסורת הש"ס בפניה העליונה של העמוד.

מקבילות ל"עין משפט", הפכו לחסרי משמעות. לכן צירפו המדפיסים יחד את מדור "עין משפט" ומדור "נר מצוה", ונוצר מדור חדש "עין משפט-נר מצוה", לראשונה נעשה הדבר בדפוס אמשטרדם השני (תע"ד), וכן בדפוסים מאוחרים יותר, אם כי לא בכולם, עד שנעשה הדבר מקובל בכל הדפוסים. ובזה גם מתיישבת הקושיא הנשאלת בפי הלומדים מדוע מדור אחד נקרא בשתי שמות. זכר לדבר ניתן לראות ברי"ף, שם עד היום מחולקים המדורים האלו לשתיים.¹⁶

משנה עם טעמים כתובות פ"ה מ"ח - פ"ז מ"ד. מדפוס עתיק

ושאר ההוספות שהוסיף בסוף המסכת. רק נעמוד על מה שהוסיף על העמוד עצמו.

הוא הוסיף עוד הרבה מראי מקומות במסורת התלמוד על מה שהיה בדפוס יושמיניאן, וכלל בתוכו גם מראי מקומות מהסיפרא סיפרי מכילתא תוספתא ופסיקתא.

כמו כן הוסיף עוד "תועלות" (שלא נשנו בהדפסות שבאו לאחריו), המשניות נדפסו עם טעמים (כעין טעמי המקרא)¹⁷. וכן הדפיס לראשונה ראשונים על גליון הגמרא, על מסכת קידושין הדפיס תוס' רי"ד והריטב"א¹⁸ (לפנינו נדפס במסכת קידושין מדפוס וילנא והלאה, תוס' ר"י הזקן).

בתוך הגמרא הבלית את הפסקאות בתחילת ענין חדש (דהיינו במקום הנקודתיים הנהוגות כיום), והדפיסם באותיות גדולות.

בשנת שי"ד התחדשו גזירות האפיפיור על שריפת התלמוד, כך שלא ידוע לנו כמה מסכתות הספיק רבי יהושע בועז להדפיס, המסכת היחידה שהגיעה לידינו היא מסכת קידושין.

במאמר הבא, נביא בעזה"ת את השתלשלות הדפסת הגהות מהרש"ל, הב"ח ועוד.

עוד מפעולותיו של רבי יהושע בועז

רבי יהושע בועז הוסיף עוד שתי חידושים שנקבעו לדורות, ציוני מראי מקומות בתוך התוספות, והדפסת קיצור פסקי הרא"ש.

לסיום דברינו על רבי יהושע בועז, שכאמור החל לחולל את המהפכה בהטעמת וקירוב דברי הש"ס ללומד, וסיוע לו במראי מקומות ועוד כנ"ל. יש לציין שרבי יהושע בועז התחיל להדפיס בעצמו את הש"ס בסביבות שבאיטליה בשנת שי"ג, לא נעמוד על כל השינויים אותו עשה במפעלו הגדול ובצורת העמוד, ע"מ להתאימו לעמוד החדש אותו הגה וכדלהלן,

16. יוצא לנו דבר מעניין, סימוני ה"נר מצוה" מציינים לספר "חיקורי דינים" אשר כאמור לא נדפס מעולם. הציונים המקוריים השתנו גם הם בדפוסים אמשטרדם וקראקא, שבהם נוספו עוד ציונים - פי שלושה מעין משפט המקורי. מכיון שנתרבו הציונים החליטו המדפיסים להתחיל את המספור בכל פרק מחדש [וכפי שמשער הרב יעקב לויפר בספרו "משונציו ועד וילנא", משום שלא היה להם מושג למה משמשים הציונים, וחשבו שהדבר רק למספור רציף בעלמא]. וא"כ אין טעם כלל באותיות של "נר מצוה", כי גם לו ימצא הספר "חיקורי דינים" הרי שלא היה בינו לבין הציונים המצויים כיום שום שייכות. ואכן היו דפוסים שהשמיטו את הציונים האלו. בכל אופן הדבר התקבל להדפיס כך את הש"ס, ולקרוא למדור "עין משפט-נר מצוה". ואכן היו שאמרו בשם האדמו"ר מליובאוויטש הרמ"מ זצ"ל, שהורה שאין לשנות מכפי הנדפס בדפוס וילנא.

17. וזה לשונו בהקדמתו: וכלפי מה שאמרו רז"ל סוף מס' מגילה דהקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם, נתאזר עוז לתת הטעמים במשניות כדי להחזיר העטרה ליושנה. וצדקה וטוב וחיים יהיה לנו כי נשמור ללמוד המשניות כאשר צו אותנו חכמינו ז"ל.

לגבי מה שכתב "להחזיר העטרה ליושנה". יש לציין מש"כ רבינו הרשב"ץ בספרו "מגן אבות" על אמונות ודעות בחלק ג' פ"ד, אמנם הצורות שאנו משתמשים בהם בכתבי הקודש וכן במשניות הקדומות המנוקדות שמצינו שהם מנוגגות כמו כתבי הקודש. גם במצרף לחכמה [לרבי יוסף שלמה דילמדיגו מקנדיאה] (פ"ח) כתב, וראיתי משניות בכ"י עם הנגינות. ועיין בתפארת ישראל ערכין (פ"ד מ"א) שכתב, שהיו להם זמירות מיוחדות לכל משנה ומשנה (ועיי"ש שמפרש לפי"ז ענין חסורי מחסרה והכי קתני). וכן מצינו בכת"י ובדפוסים עתיקים [עיין תצלום המצורף]. וכן משמע בשלה"ק במסכת תמיד בנר מצוה (אות ק"ו) שכתב, זה קבלתי מאחד מגדולי הדור כשהיה אומר פרק איזהו מקומן או פרק במה מדליקין או ברייתא דפטום הקטורת, היה אומר בקול כנהוג לעשות קול בלימוד משניות.

18. כן הדפיס במסכת קידושין, ובשאר המסכתות ייעד להדפיס את ח' הרמב"ן הרשב"א והר"ן. וכאן יש לציין דבר מעניין שברוב מהדורות הש"ס שנדפסו ע"י מכון חתם סופר נדפסו בסוף המסכתות ח' הראשונים הנ"ל, וכפי שיובא בעזה"ת בהמשך במאמרים הבאים.

ספרא רבא דישראל

במעלתם ושבתם וקדושתם של ספרי מרן החתם סופר זי"ע

גדולי ישראל פחדו לחלוק על פסקי החת"ס + ספרי
החת"ס נכתבו ברוח הקודש + ספרי החת"ס משפיעים
יראת שמים + גדולי החסידות החשיבו את ספרי
החת"ס לספרי חסידות + כיצד צריכים יוצאי הונגריא
לקבל את פסקיו של החת"ס + כמה פעמים צריכים
לחזור על כל תשובה בחת"ס + דביקותו של הגאון
משעבין בספרי החת"ס

זאת התורה אשר שם עשה ...

עורך: הרב יהושע נחום שושקוביץ הי"ו ב"ב

ווי גמרא (אינני מסתכל בספרים החדשים, רק בסוג
ספר כזה כמו "חתם סופר" אשר הוא מתוק ומוטעם,
וכגון ספר "אריה דבי עילאי" שהוא מקדש ומטהר את
הלומד בו כמו גמרא).
(דברי יחזקאל החדש עמ' ת"ז)

וכן הם לדעתי כל העוסקים בתורת משה רבינו שבגולה

ועלינו לשבח לאדון הכל שנתן לנו בדור האחרון את
האיש הגדול והקדוש הזה (החתם סופר זי"ע), אשר
האיר עינינו בתורה וביראת שמים, ולולא הוא כבר
היינו ממשמשים כסומים באפילה בגלות החושך הזה,
וכל דבריו ודרשותיו וחידושי תורתו בהלכה ואגדה
הם מלאים קדושה יראת שמים וחסידות ומידות
טהורות ונשגבות, ואנחנו כולנו תלמידיו שותי מימיו.
וכן אני הפעוט מלבד שאני תלמיד תלמידו, אני ג"כ
תלמידו, כי מעודי הורגלתי להבין דבריו הקדושים,
ולהשתמש עמם לבנות ולסתור ולפלפל בשמעתתא

אינני כדאי לחלוק על החת"ס

אינני כדאי לחלוק על החתם סופר מאריה דכולא
תלמודא ולמד תורה לשמה ואיש אלוקים...
(שו"ת אבני נזר אה"ע סי' קנ"ג)

אינני חולק חס וחלילה...

אינני חולק חס וחלילה על מרן רשכבה"ג החתם
סופר זצ"ל כי אינני בקי בשיחת חולין דיליה...
(שו"ת דברי חיים ח"ב סי' ח')

חתם סופר - מתוק ומוטעם

הגאון מנאסיד, בשם הרב הקדוש מרן אדמו"ר בעל
דברי יחזקאל זצ"ה משינאווא אמר בזה"ל: איך
קיק נישט אריין אין האנטיגע ספרים נאר אין אזא
שטייגער ווי "חתם סופר" וואס ער איז בעטעמט און
אין "אריה דבי עילאי" דאס איז מקדש ומטהר אזוי

נכתב ברוח הקודש

מרן החזון איש זי"ע אמר כי ספריהם של הרעק"א והחתם סופר הינם האחרונים שנכתבו ברוח הקודש. (פאר הדור - תולדות מרן החזון"א)

פון יעדע תשובה גיסט זיך ירא"ש

סיפר לי הגה"צ ר' נטע פריינד שליט"א שהגאון ר' יצחק זאב מבריסק זצ"ל אמר על "תשובות חתם סופר", פון יעדע תשובה גיסט זיך יראת שמים. (הרה"ג ר' ישראל חיים אשרי שליט"א - שיח זקנים ח"ד עמ' קמ"ד)

וכל מאמריו של החת"ס מוסיף קדושה

... גם אצל רבותינו הקדושים לבית סדיגורא, היתה חביבות יתירה לספרי ה"חתם סופר" וצאצאיו הק', שמעולם לא ירדו מעל שולחנם, ובכל עת מצוא דיברו בשבחם ובמעלתם היתירה.

בן מסופר על מרן הרה"ק רבי אברהם יעקב מסדיגורא-ת"א זי"ע שאהב תמיד לדבר בהערצה גדולה על החת"ס זי"ע עד שהפליג ואמר פעם כי החת"ס הוא רבו בהלכה.

בפעם אחרת אמר, כי כאשר באנו לוינה היה לנו צער על שעזבנו את החצר והקלויז בסדיגורא, אולם התנחמנו כי היות וינה אינה רחוקה מפרשבורג, הרי זה כבר הגליל של החת"ס, וקיבלנו עלינו לקבוע בכל יום שיעור בחתם סופר, וכל מאמריו של החתם סופר מוסיף קדושה.

(מסילות - סדיגורא שבט תשס"א)

ספרי חת"ס - יש בהם סגולת תלמידי

הבעש"ט הק'

הרה"צ רבי יודלי הורוביץ מדז'יקוב חיבב מאוד את ספרי מרן החתם סופר זי"ע, ובעיקר את הספר "דרשות חתם סופר", כרכא דכולא ביה אוצר תורה וחסידות וסתרי תורה, לא מש מזכרוננו, והיה לו קבלה מרבותיו, זקינו האהבת ישראל הסב"ק מוויזניץ זי"ע, ואחיו הרה"ק מאנטניא זי"ע, שספרי החת"ס - בהיות החת"ס תלמיד של בעל ההפלאה זי"ע שהיה מגדולי תלמידי המגיד הקדוש ממעזריטש זי"ע - יש בהם סגולת תלמידי הבעש"ט הק'.

(הגה"צ ר' אלחנן הלפרין שליט"א - שיחת של עבדי אבות ח"א עמ' עד"ר)

ולחדש חידושים עם הקדמותיו, ולמדתי ממנו ללמוד ולהבין, לכן אני מרגיש עצמי שאני תלמידו המתאבק בעפר רגליו הקדושים, וכן הם לדעתי כל ת"ח העוסקים בתורת משה רבינו שבגולה זי"ע.

(הגה"ק רבי שלמה זלמן עהרנרייך אבדק"ק שאמלווא זצ"ל - בהסכמה לספר "זכרון למשה")

מי שאינו ת"ח מופלג אינו יכול לירד לסוף

דעתו הקדושה

שמעתי הרבה פעמים מכ"ק אבא מאוה"ג בעל שבט סופר שצריכים לדעת ולהעמיק מאד בדברי החתם סופר, ומי שאינו ת"ח מופלג לא יכול לירד לסוף דעתו הקדושה...

(הדעת סופר צוק"ל בהסכמתו לספר "זכרון למשה")

אשרי כל הוגי ושוקדי בו

דברי רבינו החת"ס הקדוש זצלה"ה בכל המקומות ובפרט בדרשות המפוארות המה מלהיבות הלבבות להתחזק באמונת הבורא ית"ש ובתורתו הקדושה ובדברי רבותינו ז"ל לאהבה וליראה את השם הנכבד והנורא ב"ה, אשרי כל הוגי ושוקדי בו, אז יבין יראת אלוקים ודעת קדושים ימצא ממש...

(הגה"ק רבי יהושע בוקסבוים אב"ד גאלאנטא - בהסכמתו לספר הזכרון להחת"ס)

לשנותה ד' פעמים

הגאון בעל התורת חסד מלובלין אמר: שלהבין תשובת חתם סופר על בוריה צריכים לדעתי לשנותה ד' פעמים.

(תולדות משה עמ' ס"ז)

לעקור מהשבות כוזבות

משמו של הרה"ק בעל האבני נזר זי"ע הגידו שהרוצה לעקור ממחשבתו דעות כוזבות יעסוק בשו"ת חתם סופר.

(מפי ספרים וסופרים ח"ב ר"ס)

לימוד חת"ס בעשרת ימי תשובה

שמעתי מחד מחסידי אלכסנדר שהרה"ק בעל הישמח ישראל זי"ע מאלכסנדר ראה פעם חסיד אחד מסתובב באפס מעש, פנה אליו הרה"ק מאלכסנדר ואמר לו: "בימים אלו אתה הולך בטל? צא ולמד שו"ת 'חתם סופר'!"

(שם)

"דער חת"ס רעדט צו מיר, צום הארץ"

רבינו יודלי הורוביץ מדז'יקוב זי"ע היה משתעשע כ"כ בדברי החת"ס, עד אשר היה רגיל לעבור על דבריו עשרות פעמים, באשר היה מוצא בכל פעם טעם חדש, והיה יושב לפעמים כמה שעות ומתבונן ברעיון מרעיונותיו, מרגלא בפומיה: "דער חתם סופר רעדט צו מיר, צום הארץ" [החת"ס מדבר אל ליבי].

(זכר צדיק לברכה עמ' כ"ב)

"קטע זה לא כתבו הרבי עצמו!"

סיפר הגה"צ רבי אליעזר דוד פרידמאן שליט"א שזכה להיות נוכח באחד הביקורים שהגיע הגאון ר' יוסף נפתלי שטרן אל רבי יודלי הורוביץ זי"ע, ובין השאר הראה לו איזה קטע בחת"ס עה"ת פר' אחרי.

כשראה רבי יודלי את הדברים הגיב על אתר בבטחה: "קטע זה לא כתבו הרבי עצמו!" [רבי יודלי היה מכנה את החת"ס - "הרבי" - כתלמיד לרבנו], התפלא הגרי"נ שטרן מנין לו זאת, ואמר לרבינו שהוא עצמו העתיקו מעצם כתב יד קדשו, כשיצא הגרי"נ שטרן מהבית, אמר לסובביו בסערת רוח: "וכי הוא יאמר לי שדבר זה לא

כתבו החת"ס בעצמו? הלא אנכי העתקתי מילה במילה מתוך הכתב, ואיך יתווכח עמי בזה?"

ויהי כשהגיע לביתו, בדק ומצא שהצדק עם רבינו, כי אכן בתוך תכריך כתביו של החת"ס, היה מונח כתב יד של תלמיד אחר, ושם כתב דבר זה ששמע מרבו! ור' יודלי בגודל בקיאותו בלישנא קדישא של החת"ס הבחין בעינו החדה שאין זה לשונו האישית של החת"ס...

(זכר צדיק לברכה עמ' כ"ב)

הקדיש לילות שלימים ללימוד חתם סופר

הטעפליקער רב זי"ע מירושלים אמר פעם לאאמו"ר זצ"ל שהוא יודע את כל ה"חתם סופר",

ואאמו"ר אמר שיכלו לראות את זה עליו, וסיפר שראה שכשהיו נותנים לו ספר "חתם סופר" לעיין בו, תוך כדי שהיה מחפש בפנים הספר, היה אומר כבר בע"פ את כל הדיבור שהוא מחפש על הלשון, וכן כתב ספר של קושיות שהיה קשה לו על החת"ס וזה היה מפורסם מאוד בירושלים.

והפרשבורגער רב זי"ע שמע מזה, וחרה לו מאוד על זה דאף שהטעפליקער רב היה גאון גדול והיה בעל הוראה הכי גדול בירושלים, אבל חרה לו מאוד איך שרב כותב קושיות על החת"ס, וכששמע הטעפליקער רב מזה, אמר להפרשבורגער רב שלספרים של החתם סופר זי"ע הוא הקדיש לילות שלימים, ואמר הפרשבורגער רב שמי שנותן לילות שלימים על לימוד החת"ס

מותר לו להקשות...

(קונטרס דברי תורה - טשערנאביל תשנ"א עמ' כ"ו)

היתה ניכרת העגמת

נפש על פניו כל היום

על בעל האבני נזר מסופר בעת לימודו שהיה מתחשב ביותר בסברותיו של רבינו החתם סופר יותר משאר גדולי האחרונים, והתאמץ מאוד ללמוד כל סוגיא עפ"י דרכו של רבינו, כשהוקשו בעינו דבריו היה משתדל ומתייגע בכל

כוחו ליישבם, ואם קרה שבכל זאת הוכרח לדעתו לנטות מדרך רבינו באיזה סוגיא היתה ניכרת העגמת נפש על פניו כל אותו היום.

(תולדות משה עמ' ס"ג)

"השי"ת עומד ליד הפענע שלו"

סיפר הגה"צ אב"ד דווינ"י ששמע מהגה"צ רבי צבי הירש אייזנשטאט זצ"ל (שהיה חתנו של הגה"צ רבי יוסף נחמיה קורניצר זצ"ל מקראקא) כי היה באסיפה בה היו נוכחים הגאונים האדירים גדולי דורם, רבי חיים מבריסק זצ"ל, רבי מאיר אריק מטורנא בעל האמרי יושר, רבי אברהם שטיינבערג מבראד בעל המחזה אברהם ורבי יואב מקונצק בעל החלקת יואב זצ"ל, וסיפר החלקת יואב כי היה לו הנהגה

הרה"צ רבי יודלי הורוביץ מדז'יקוב

שבכל ראש חודש היה נוסע לרבו הגה"ק האבני נזר זצ"ל מסאכטשוב, ובלילה היו מתפללים בדברי תורה, ופעם בא לרבו כמנהגו, וסיפר לו כי היה לו שאלה והעלה להיתר ונימוקו עמו, והאבנ"ז דחה את ראיותיו, וכשהביא החלק"י ראיה מש"ך דחאו רבי מירושלמי מפורש, וכן פלפלו, לעת בוקר הביא החלק"י ראיה מלשון חתם סופר, ואז אמר לו רבו כי הפלפול הסתיים והצדק עמו, וכשהתפלל החלק"י מאוד על רבו, שאלו מדוע כשהבאתי ראיות למכביר דחה אותם, וכאן כשהביא לו ראיה מלשון החתם סופר כבר קיבל את הראיה, ענה לו האבני נזר כיון שהחתם סופר הוא איש שהשי"ת עומד ליד הפענע (עט) שלו שלא יכשל.

(תולדות משה עמ' ס"ג)

בעת שברצוני לראות "חסידישע ווארט" הנני מעיין ב"חתם סופר"

אמר הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע, הלא הגה"ק בעל החתם סופר זי"ע הנהיג בדרכי אשכנז, ואילו זקיני הרה"ק מאוהעל בעל הישמח משה זי"ע הלך בנתיבות החסידות, אך האמת כי בעת שברצוני לראות "חסידישע ווארט" הנני מעיין ב"חתם סופר", וברצוני לראות דבר תורה בדרך דרש אני מעיין ב"ישמח משה"...

(מפי ספרים וסופרים חוקת)

תורה מן השמים

סיפר לי אחד שאבי ז"ל (בעל הויחי יוסף מפאפא זצוק"ל) היה פעם אצל הציון של החת"ס זי"ע וכאשר יצא הפטיר ואמר שתורתו של החת"ס הוא תורה מן השמים, ומנין לי זאת, כי נתקבל בכל תפוצות ישראל.

(רישומא דקדושא - פאפא, ואתחנן תשס"ב)

החתם סופר כאחד מן הראשונים

זכורני, משנות בחרותי, איך היה חביב עלי במיוחד הלימוד בספר שו"ת "כתב סופר".

פעם אחת מצאני אבי הק' ז"ל בהיות שקוע בעיוני בתשובות כתב סופר, וביקש לשמוע מה דעתי עליהן, והשיבותיו דבר, שהן הנה נפלאות ומתוקות מדבש, באשר הן מובנות ומסודרות להפליא, כל תשובה ותשובה בנויה לתלפיות, מהמסד ועד הטפחות, כתוכניתו של מהנדס אומן מלמטה עד למעלה,

והוספתי לומר כי ב"תשובות חתם סופר" אינני רואה כל זאת.

נענה אבי הקדוש ז"ל, ואמר לי בתנועת יד מבטלת: "בטלן! בקחתך את הספר "חתם סופר" לידך, עליך לקחתו כשם שאתה נוטל ספר של אחד מהראשונים! האם בלמדך רשב"א או רא"ש הינך מוצא שם ארכיטקטורה?! כך, בקחתך את החתם סופר לידך עליך להתייחס אליו כאל 'ראשון' שאינו זקוק כלל לארכיטקטורה!!"

בהיום, החילותי להשיג במעט מן המעט - מה הוא "חתם סופר"!

(הגה"צ ר' יצחק שלמה אונגר זצ"ל - רשומים בשמך עמ' נ"ז)

לפי צורת הספר מצא מדי את המקום

הג"ר יעקב אויערבאך מספר שפעם נכח עם אביו הג"ר שלמה זלמן בבית הגאון מטשעבין זצ"ל, ותוך כדי שדיברו בלימוד הועלתה סברא מסויימת בשם החתם סופר, ורבינו פתח את הספר בכדי לעיין בפנים, והצורה שפתח את הספר היתה שדיפדף בדפי הספר בתחתית הדף, וכן לפי צורת הדף מצא מיד את המקום.

(שר התורה עמ' 295)

בקי גם בתוארים שכתב החת"ס על אחרים

פעם דיבר עם הגאון מטשעבין זצ"ל אחד מתלמידי החכמים ובדבריו הביא סברא מאחד מתלמידי החת"ס, ורצה לתת משקל לדבריו, ואמר שה'חתם סופר' בתשובה אליו כותב תואר פלוני, הוסיף רבינו עוד כמה וכמה תוארים שהחת"ס כותב עליו בתשובות אחרות.

(שם)

אחר שנים אני מבחין בעמקות

הגאון מטשעבין זצ"ל נתן משקל גדול לסברא שיצאה מפי ה'חתם סופר', מסופר על אחד מתלמידיו ששאלו פעם, מדוע הוא לומד ומשנן פעמים רבות כ"כ את תשובות חתם סופר? השיב לו רבינו: "האמן לי, יש תשובות ב'חתם סופר' שאחרי שנים רבות, אחר שלמדתי אותן עשרות פעמים, רק אז אני מבחין בעמקות שלא עמדתי בפעמים הקודמות שלמדתי".

(שם)

כשלומדים שו"ת חת"ס רואים שלא יודעים כלום

עוד מסופר על הגאון מטשעבין שפעם ישב והגה בשו"ת חתם סופר, ולפתע ניגשה הרבנית והעירה לו שארוחת הצהרים מוכנה, אולם רבינו היה שקוע ב'תשובה' ולא שם לב שקראה לו, כעבור זמן מה ניגשה הרבנית שוב ואמרה לו שהאוכל מתקרר, סגר רבינו את הספר, ואמר כמדבר לעצמו: "כאשר לומדים תשובות חתם סופר רואים שלא יודעים כלום".

"והלא הוא מוזכר אחד עשרה פעמים בשו"ת חת"ס?"

סיפר הרה"ג ר' יוסף בוקסבוים, שפעם עבר ליד בית הגאון מטשעבין זצ"ל, ופגש בהג"ר ישכר דב גולדשטיין כשהוא יוצא מבית הגאון זצ"ל, וניכר עליו שהוא נרגש ומשתומם, שאלו ר' יוסף לפשר התרגשותו, וסיפר לו שנכנס עתה להגאון מטשעבין זצ"ל בכדי לבקש הסכמה על הספר 'חידושי מהר"י כץ' לתלמיד החתם סופר זי"ע שהוא מתעתד להוציא עתה לאור בפעם הראשונה מכתב יד, והיות וידע שהגאון מהר"י כץ לא היה מפורסם כ"כ, לכן 'הציג' בפניו את המהר"י כץ שהוא הגאון המוזכר בשו"ת חתם סופר במקום פלוני ובמקום

אלמוני, ופירט שהוא מוזכר כך וכך פעמים, לשמע הדברים הגיב הטשעבינער רב זצ"ל ואמר: "מדוע הינכם אומרים כך, והלא הוא מוזכר אחד עשרה פעמים בשו"ת חתם סופר", ומנה אחת לאחת את כל המקומות הנוספים שר' ישכר לא מנה, סיים ר' ישכר: "נו, עדיין הינכם תמהים מדוע אני משתומם?" (שם)

"אסאך לייכטער"

פעם אמר הטשעבינער רב זי"ע שיכול להראות עשרות מקומות שגדולי דורו של החתם סופר זי"ע גדולי עולם ומצוקי ארץ, כתבו אותו חידוש, וה'חתם סופר' כתב את החידוש בצורה הרבה יותר בהירה, "אסאך לייכטער" - כלשונו.

על החת"ס מעולם לא חלק

פעם כשדיבר הג"ר שלום אייזן עם הגאון מטשעבין על פסק הלכה בחת"ס שהעולם נוהגים לפסוק בניגוד לדבריו, אמר לו הגאון זצ"ל: כשהולכים לחלוק על ה'חתם סופר', אף אם יש לזה בית אב, יש לחשוב פעמיים, וכן הטשעבינער רב למרות שפעמים רבות מסיק בספרו נגד פסקם של גדולי האחרונים, אולם על החת"ס מעולם לא חלק.

כמו"כ היה סבור שאפשר להביא ראיה להלכה גם מדברים שכתב החת"ס בחידושו לא רק בשו"ת.

(ודרשת וחקרת ח"א עמ' רס"ח)

כיצד היה מכריע החת"ס בשאלה זו?

פעם התבטא הגאון מטשעבין זצ"ל שבכל שאלה ציבורית שמתגלגלת לפתחו, הוא מנסה לעמוד בדעתו כיצד היה מכריע בשאלה זו ה'חתם סופר'.

(שר התורה עמ' 296)

הגאון מטשעבין זצ"ל

"איך האב מער א געפיל און חת"ס"

עוד סיפר הגאון מטשעבין זצ"ל שפעם דיברו הג"ר יהושע מקוטנא והאבני נזר, ורבי יהושע הפליג בשבחו של הנודע ביהודה ששם רואים את גדלות ההלכה בדורות האחרונים, הגיב האבני"ז ואמר שאף שהוא צודק בגדלות הנודע ביהודה, אבל הוא עצמו סבור שב'חתם סופר' רואים יותר.

כשסיפר זאת הטשעבינער רב, שאלוהו מה דעתו בזה? וסירב לענות, אולם אח"כ הסכים לומר: "איך אליין האב פארט מער א געפיל און חתם סופר" (אני עצמי יש לי בכל אופן יותר הרגשה ומשיכה לדברי החת"ס).

לא ניתן היה לתפוס אותו אפילו בשורה אחת בספרי החת"ס

הערצה נדירה היתה להגאון מטשעבין בעל הדובב מישרים זצ"ל לבעל החתם סופר זי"ע, במשך כל השנים היה לו סדר קבוע יום יום ללמוד בספריו, והיו

שגורים על לשוננו כלשונם, חתנו ראש הישיבה הג"ר ברוך שמעון שניאורסון העיד שלא ניתן היה 'לתפוס' אותו אפילו בשורה אחת בספרי 'חתם סופר' שלא ידע.

עד כמה היה בקי בספריו, סיפר תלמיד חכם אחד שפעם כשרבינו שוחח עמו בלימוד, הזכיר הלה סברא בשם החתם סופר, השעין רבינו את סנטרו בכפו, ואמר אם יש סברא כזו ב'חתם סופר' כנראה שזה בחידושים, שכן בשו"ת הוא לא מזכיר סברא זו.

(שר התורה עמ' 294)

"אין כזו תשובה בחת"ס!"

סיפר הגאון רבי שאול ברזם זצ"ל חתנו של רבינו הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל בעל הקהילות יעקב:

בצהרי יום אחד, ישבתי על יד שולחנו של מורי חמי הסטייפלער, וראיתי שהוא יושב ומתאנה, פניתי אליו ושאלתי, ומה אירע לו ומה סיבת האנחות, והוא השיב ואמר:

"רבי אברהם ישעי' (= כך היה קורא לרבינו החזן איש זצ"ל) שאל אותי שאלה מסוימת, מה דעתי עליה, והשבתי לו שיש על כך תשובה בשו"ת חתם סופר, הגיב רבי אברהם ישעי' ואמר

לי: 'אין כזו תשובה בחתם סופר', והיות שיש לי בבית ספר תשובות חת"ס והתשובה הזו מודפסת שם, ור' אברהם ישעי' אומר שאין כזה חת"ס זאת אומרת שיש זיוף בהוצאה זו שנמצאת בביתי, וזה גרם לי צער רב".

למחרת, כאשר נכנסתי שוב למורי וחמי, מצאתיו כשפניו צוהלות, לשאלתי מה ארע עתה, ענה ואמר:

"רבי אברהם ישעי' קרא לי ואמר לי כי הצדק עמי, ובאמת ישנה כזו תשובה בחתם סופר".

(שימוש חכמים עמ' רס"ה)

עצם הזכרת שם חת"ס מביא ירא"ש

סיפר הרה"ח ר' יחיאל הערצל הי"ו ששמע מפי כ"ק אדמו"ר בעל הישועות משה זצוק"ל מו"ז ניין

בעת ששהה בנאות דשא בשוויץ שדודו הרה"ק בעל המקור ברוך נכח פעם בחדרו של חותנו הרה"ק מהרי"ד מבעלזא בעת קבלת קהל, ובתוך הבאים הגיע אחד והציג את עצמו כפרשבורגער תלמיד, ביקשו המהרי"ד שיאמר איזה ד"ת ממרן החתם סופר זי"ע, כשסיים הלה לומר את הד"ת, נתפעל המהרי"ד ואמר: העולם אומרים שלימוד חתם סופר מביא יראת שמים, ואני אומר שעצם הזכרת שמו של החתם סופר מביא ירא"ש.

(מפי בעל המעשה שליט"א)

טעם "תורה לשמה"

מסופר על האדמו"ר רבי מאיר אבוחצירא זצוק"ל שהעלה באש את כל כתבי ידיו, באומרו, שלא נכתבו "לשמה" מאחר שנהנה בעת לימודו, ולאחמ"כ התבטא: הרוצה לחוש טעם "לימוד לשמה" יהגה בתשובות החתם סופר זי"ע.

(יגל יעקב)

לימוד חת"ס לפני התקיעות

פעם ביקש הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע לפני התקיעות שיאמרו לו דבר תורה ממרן החת"ס, ובוה רצה להכין עצמו לעבודת התקיעות.

(בית בעלזא)

הלומד תורה לשמה מכוין אל האמת

הגורן דוד זי"ע סיפר ששמע מהחתם סופר שפעם, אחר שכתב תשובה בהלכה נזכר מגמרא מפורשת שמבואר שם היפוך הפסק שכתב בתשובה, ואילו היה זוכר גם זו בעת כתיבת התשובה אולי היה פוסק בענין אחר, מ"מ כיון שכבר כתב התשובה והרי ידע זאת הגמרא, ומשמים העלימו ממנו באותו הזמן, ועל כרחך משום שרצו שהפסק יהיה על זה האופן, ועל כן דוחק הוא בעצמו בכדי ליישב הפסק, עד כדי כך היה החתם סופר זי"ע סומך על פסקיו משום שהלומד תורה לשמה מכוין אל האמת - בוא וראה כוחם של פסקיו של רבינו זי"ע בשו"ת חת"ס.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א סוף זמן חורף תשס"ה)

פסקי החת"ס מכוונים גם ע"פ קבלה

בספר זכרון למשה בהסכמת הגאון בעל דעת סופר זצ"ל כתב: שמעתי מגיסי המנוח רבי אברהם חיים דוד סופר זצ"ל שבהיותו בבעלזא אצל הגה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע אמר לו: "שפסק הלכה של בעל החתם סופר זי"ע מכוון ג"כ עפ"י קבלה.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א בתשובה להרב שמואל זאב פשקוס שליט"א מוצע"ק חיי שרה תש"ע)

בשמים פוסקים כהחת"ס

וכן ידועה מה שאמר מרן הגה"ק רבי מרדכי בנעט זצ"ל שבשמים פוסקים כמו הוראותיו של הרב מפרשבורג. (שם)

כל הוראותיו של החת"ס המה ברוח הקודש

ואמרתי להזכיר עוד מש"כ בספר קרנות המזבח מהגה"צ ר' ידיאקל סווע זצ"ל, שם דף ט' כתב: היות שהחת"ס כתב שמותר להקריב קרבנות בזמנ"ז והוראתו בקדושה כאשר שמעתי מנאמן רוח, אשר שמע מהגאון שר התורה הרב יהושע מקוטנא כי

מאמין הוא שכל הוראותיו של החתם סופר שחידש המה ברוח הקודש.
(כ"ק מרן אד"ש - שם)

יוצאי הונגריא צריכים לקבל פסקיו של החת"ס בלי הרהור

ושמעתי מהגאון הגדול רבי משה נתן נטע למברגר זצ"ל אבדק"ק מאקווא יע"א בעה"מ שו"ת עטרת משה שאמר לי בשם אביו הגאון רבי מנחם מנדל למברגר זצ"ל אבדק"ק פולגר יע"א, שאנו יוצאי הונגריא צריכים לקבל פסקיו של החתם סופר זי"ע בדומה לבעה"ב ששולח משרתו לשאול שאלה מהרב וכשקיבל תשובת הרב, עושה כמו שפסק בלי הרהור. (שם)

האלטס איז דא און חת"ס

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ראה פעם לאחד מבחורי הישיבה הוגה באחד מספרי החסידות, לקח מרן שליט"א את הספר ועיין בו, ותוך כדי עיונו אמר לבחור: "האלטס איז דא און חת"ס", כאומרו שכל יסודות ספרי החסידות מונחים בספרי החת"ס. (מפי בעל המעשה)

בית כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

רחוב משמור העם 11 ירושלים טלפון: 02-5642585. פקס 02-5637078

ברכת מזל טוב

שלוחה בזאת קדם ידידנו הדגול והנכבד הנודע לשם ולתהלה רודף צדקה וחסד מעמודי התווך של מוסדותינו הק', מסור בכל לבו ונפשו לכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

הנגיד החסיד המפואר

מז"ה **שרגא יעקב הופמן** הי"ו

ראש הקהל דקהילתנו הק' בבארא פארק

וזוג' **מנב"ת האשה החשובה תחי'**

לרגל שמחת אירוסי הבת הכלה שתחי'

בשעטומ"צ ובמז"ט

יה"ר שהזיווג יעלה יפה יפה לבנין עדי עד

ויזכו לראות דורות ישרים ומבורכים מתוך בריאות השלימה לאורך ימים ושנים

המברכים

יצחק אייזיק ראב

משה שפיצר

שאול יחזקאל מושקוביץ

עורך הרב יצחק איצקוביץ הי"ו - קטמון
ר"מ בישיבתנו הק'

מפסקי מרן ההתעוררות תשובה לימי הרחמים והסליחות

על מי מגדולי ישראל כתב מרן החת"ס שמייעט בכבוד ת"ח + כיצד אפשר לקיים מ"ע דאורייתא כל רגע מתוך שינה + מדוע אומרים את הפסוק 'יהיו לרצון' שבשמע קולינו בלחש + מה מנהג רבותינו באכילת אגוזים בימים נוראים + כמה התחנן מרן החת"ס שיפרסמו דבריו + ממה חלשה דעתו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מתקיעת שופר + ואיך מצליחים לערבב השטן + ועוד נושאים מעניינים מלקוטים לקראת ימים נוראים מבאר מים חיים של מרן ההתעוררות תשובה זצ"ל.

א. יש להחמיר מלקבוע הספד שלושים יום קודם ראש השנה.¹ (סי' שכ"ח)

לגדולים, ובדרוש כ"ה אלול הנ"ל (עמ' שמ"ו ט"א ד"ה ונצרף) עמד מרן על ענין זה וכתב "ואמנם זה כבר מת איזה חדשים, ועוררתי היום גם כי הוא בתוך שלושים יום קודם לרגל..." (דרשות הנ"ל הם גם תוך שלושים יום סוכות), והביא מדברי מהריעב"ץ בהספדו על הגאון מהר"י אבדק"ק אמשטרדם שאמר דמה דאמרינן בגמ' שלא יעורר על מתו, דוקא כשהוא קרובו ממש, משא"כ ת"ח אע"פ שכולם קרוביו, מ"מ כיון שאין הצער גדול כ"כ מותר לספדו סמוך לרגל, וכתב מרן ע"ז במחמכת"א בא להספד ת"ח, ומיעט בכבודו שאין צער כ"כ, וחלילה לומר כן.

אך כתב דמהר"ז מרגליות, שאותו הספיד אז מרן, הספיד את הגאון אב"ד בראד סמוך לרגל, ופלפל פלפול עצום בענין זה, והעלה שכיון שהעולם מקובץ והוא שעת חימום ומפני עשה דכבוד התורה הקל. וביאר מאמר חז"ל (שבת ק"ה ע"ב) כל המתעצל בהספידו של חכם אינו מאריך ימים, ואמרינן התם שהזקנים שהיו בדורו של יהושע לא האריכו ימים מפני שלא ספדוהו כראוי.

וביאר שההתעצלות בהספד היתה דמשה רבינו נסתלק בז' אדר וספדוהו שלושים יום עד ז' ניסן אע"פ שהוא שלושים יום קודם לרגל, אבל יהושע שנסתלק בכ"ג ניסן (כדאיתא בס' תק"פ ס"ב) הספידוהו הזקנים רק עד ז' אייר שהוא שלושים יום קודם לרגל דשבועות והשלימוהו אח"כ, כי חשבו שיהושע איננו חשוב כמשה וזה היה גנאי ליהושע ולכן נענשו.

1. בשו"ע סי' תקמ"ז סעי' ג' נפסק דכל שלושים יום לפני המועד אסור להספיד על מת שמת לו מלפני שלושים יום קודם המועד, ואפילו אם יש לו הספד בלא זה כגון שמת לו מת בתוך שלושים שמותר לספדו אפי' מת ערב הרגל, אסור להספיד עמו על המת שמת לפני שלושים יום קודם המועד.

ונסתפק מרן אם לראש השנה יש דין רגל לענין זה. ותלה זה במחלוקת רב ושמואל במועד קטן (ח' ע"א) בטעמא דאין מספידים קודם הרגל שלושים יום. דרב כהנא אמר רב יהודה אמר רב אמר ע"פ מעשה באדם אחד שכנס מעות לעלות לרגל, והיה צריך לספדו, ונטלה אשתו המעות ונתנתן לספדו, ולכן נמנע ולא עלה לרגל, באותה שעה אמרו לא יעורר על מתו ולא יספדו קודם הרגל שלושים יום. ושמואל אמר, שכיון שאין המת משתכח מן הלב שלושים יום, אם מספידו תוך שלושים יום לרגל, עדיין לא שכחו ברגל ויבוא להספידו ברגל.

א"כ בראש השנה דאין עולים לרגל לרב יה' מותר להספיד אך לשמואל דהטעם משום שמחת יו"ט גם בראש השנה שייך שמחה כנפסק בס' תרצ"ז ס"א אוכלים ושותים ושמיחים וכו' בראש השנה, וא"כ יה' אסור גם שלושים יום קודם ראש השנה, ולכן פסק מרן דיש להחמיר.

יצוין דמרן החתם סופר ספד בכ"ה אלול תקפ"ח לרבי אפרים זלמן מרגליות ועוד גדולים בדרשתו שה' רגיל לדרוש מידי שנה קודם ראש השנה, וכן בז"ך אלול תקצ"ז ותקצ"ט ספד בדרשתו

ב. כשמשכימים בעוד לילה לסליחות יתעטף הש"ץ בטלית שאולה². (סי' שס"ט)

ג. את הפסוק יהיו לרצון שבפסוקי שמע קולינו אומרים בלחש³. (סי' ש"ע)

ד. המון העם נוהגים שלא לאכול אגוזים מראש השנה עד אחרי הושענא רבה⁴. (סי' שע"ג). ומרן
החת"ס כתב שלא לאוכלם רק בר"ה⁵.

3. הטעם לזה ביאר מרן עפ"י מה דאיתא בשו"ע (סי' קט"ז) שפסוק
שכתוב בלשון יחיד אין אומרים אותו בלשון רבים, אם לא
שאומרו דרך תפילה ובקשה שמותר, ולכן אנו מתפללים רפאינו
ה' ונרפא לשון רבים אע"ג דבקרא כתיב (ירמ' י"ז י"ד) רפאני
ה' וארפא בלשון יחיד כיון שתקנוהו חכמים בתפילה אומרים
בלשון רבים.

ומכיון שאת כל הפסוקים דשמע קולינו אומרים בלשון
רבים גם את הפסוק יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי וכו' (תהילים
י"ט ט"ו) אומרים בלשון רבים, אך כיון דהוה רק מנהג לומר
פסוקים אלו ולא תקנו אותם חז"ל לתפילה, חוששים לכתחילה
מלאומרה בלשון רבים בקול רם ולכן אומרים בלחשיה, משא"כ
רפאינו שחז"ל תקנוהו בתפילה אין חוששים מלאומרה בקול
רם ברבים.

וכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א הקשה על טעם
זה [הובא בהגהות עקבי סופר] דגם פסוק
אל תשליכני לעת זקנה ככלות כחי אל
תעזבני, כתוב בתהילים (ע"א ט')
בלשון יחיד ואנו אומרים אותו
בפסוקי שמע קולינו בקול רם,
וכמו"כ הפסוק בתהילים (ה' ב')
אמרי האזינה ה' בינה הגני,
ופסוק אל תשליכני מלפניך
ורוח קדשך אל תקח ממני
(תהילים נ"א י"ג) אומרים
בלשון רבים בקול רם. וצ"ע.

4. בלשון זה הביא מרן את
מנהג זה ומרן הקשה על
זה מגמ' שבת (קט"ז ע"א)
דאיתא התם דיוה"כ שחל
להיות בשבת מותר לבקוע
אגוזים מן המנחה ולמעלה
מפני עגמות נפש, ומוכח
דהיו אוכלים אגוזים אחרי
יוה"כ. וסיים דמנהג זה הובא
רק ברמ"א. והוא (סי' תקפ"ג
ס"ב) כתב הטעם לזה מפני שאגוז
בגימטריא חטא, ועוד שהם מרבים
כיחה וניעה ומבטלים התפילה.

ובשו"ת יד יצחק ח"א סי' כ"ח [הובא
בהגהות עקבי סופר] תירץ כמה תי' וכתב
שמצאנו כמה דברים שהיה מותר בזמן הש"ס ונאסר
אח"כ כמו אכילת בשר מר"ח עד ט' אב דמדינא דגמ' שרי
ועכשיו נהגו איסור, ועוד. עוד חידש דבגמ' מייירי שהיו נותנים
אותם בתבשיל וא"כ לא שייך טעמא דכיחה וניעה, וגם גימ' חטא
לא שייך כיון שהתבטל ממנו שם העצם בתוך התבשיל.

5. בהגהות שו"ע כתב מרן החת"ס וזל"ק: ולפענ"ד הטעם, דאמרו
חז"ל אל גנת אגוז למה נמשלו ישראל לאגוז מה אגוז אעפ"י
שמתגלגל במקום טינופת אין תוכו נמאס אף ישראל אף על פי
שמתגלגלים באומות העולם אין תוכו נמאס ע"ש, וכיון שרומז

והוסיף ע"ז מרן החת"ס דבזה יתבאר המשנה (מו"ק הנ"ל)
ע"ד שביאר היעב"ץ אבל להפך, דאיתא התם לא יעורר על 'מתו'
דוקא שמת רק לו אך מת של ציבור הוא אבילות דרבים ומותר
לעורר סמוך לרגל.

2. בלבוש כתב (סי' תקפ"א ס"א) שצריך להתעטף בשעה שאומרים
י"ג מידות, וכתב הטו"ז (ס"ק ב') שהוא מפני כבוד השכינה,
וכדאיתא בראש השנה (י"ז ע"ב) ויעבור ה' על פניו ויקרא א"ר
יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו מלמד שנתעטף
הקב"ה כשליח ציבור והראה לו למשה סדר תפילה וכו', ומכאן
הוכיח המג"א (סי' י"ח סק"ב) דכל שליח ציבור צריך להתעטף.

ולעיל סי' י"ח איתא מחלוקת רא"ש ורמב"ם בהא דלילה לאו
זמן ציצית דלהרמב"ם כל מה שלובש בלילה מקרי כסות לילה
ופטור מציצית, ולהרא"ש כסות המיוחד ללילה
פטור אך כסות המיוחד ליום אם לובשו
בלילה חייב בציצית, לכן כתב הלבוש
שלא יברך כשמתעטף בציצית
בלילה, כיון שתליא בפלוגתא
הרא"ש והרמב"ם. ובטו"ז כתב
דלפי"ז למה יכניס עצמו
למחלוקת וספק ברכה אלא
יקח טלית שאולה מחבירו,
ולא יתכוון לקנות ולצאת
בו אלא לכבוד בעלמא
ובכה"ג לכו"ע אין מקיים
מצות ציצית וא"צ לברך
ויוציא נפשו מצל ספק.

והקשה ע"ז מרן
מ"ש משמיני עצרת
בחז"ל דכיון שהוא
ספק אם עדיין סוכות
אוכלים בסוכה אבל אין
מברכים (עי' סי' תרס"ח
ס"א), וכן אנדרוגינוס
שהוא ספק זכר מלים אותו
ואין מברכים (כדאיתא ביו"ד
רס"ה ס"ג), וא"כ מדוע כאן
עדיף שיפטור עצמו ממצוה כדי
שלא יכנס לספק, אדרבה יתחייב
במצוה ויקיימה ולא יברך.

ותירץ דלא דמי טלית לסוכה ומילה,
דהתם מחויב הוא למול על צד שהוא זכר וכן
מחויב לשבת בסוכה אם סוכות היום, אך בציצית אין
חובה ללבושה, אלא חובה שאם יש לו בגד ד' כנפות יטיל בה
ציצית, ולכן לא יכנס לספק אם אינו יכול לברך.

אגב, ידועה שיטת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א שמסיק דצריך
לישון בטלית קטן שהולך עמה כל היום, ומקורו טהור מדברי
הרא"ש דלעיל דס"ל שכסות המיוחדת ליום חייבת בציצית גם
בלילה א"כ הטלית קטן שהולכים עמה ביום יוצא בה יד"ח מצות
ציצית גם בלילה, ולכן כדאי לישון עמה כדי לקיים מ"ע דאו'
לשיטת הרא"ש.

ה. בפשטות אסור לאכול קודם תקיעת שופר⁶, אך אחר שרבים אינם נוהרים בזה, וכחיתר גמור להם, המליץ מרן טוב עליהם⁷. (סי' שע"ד)

ו. מותר ליטול שכר להתפלל ולתקוע בשופר⁸. (סי' שע"ה)

ז. שופר הנראה כסדוק אבל באמת אינו סדוק, כשר. (סי' שע"ז)

ח. נשים חייבות בתפלת המוספין של ראש השנה⁹. (סי' ש"צ)

על גליות לא מסמנא מילתא לאכול בראש השנה. ועוד אף גם זאת בארץ אויביהם ר"ת אגז אף ג'ם ז'את. עכ"ל.

וכתב תלמיד מרן החת"ס בשו"ת מחולת המחניים (סי' ו' דף כ"א) שמרן החת"ס לא נזהר מאכילת אגוזים זולתי בר"ה בלבד ולא בשאר ימים. וכ"כ מרן בדרשות (ח"ב עמ' שמ"ו ט"ב ד"ה ס"פ) "כבר אמרתי טעם לפענ"ד שאין אוכלים אגוז בראש השנה וכו' ויען כי נמשל אגוז לטלטול הגלות ע"כ לא מסמנא מילתא למיכל בריש שתא".

6. כמו לולב דנפסק (סי' תרנ"ב ס"ב) שאסור לאכול קודם שנטלו וכן בדיקת ושריפת חמץ (סי' רל"ב ס"ב) ונר חנוכה (מג"א סי' תרע"ב סק"ה) וקריאת מגילה (סי' תרצ"ב ס"ב), והרה"ג מו"ה מאיר רייכהארט רב דק"ק קאטה צ"ל כתב בקובץ תל תלפיות שהוא מנהג רע וה' נכון וראוי לבטלו ומנה"ג אותיות גהנ"ם,

הגרעק"א כתב פסקים ותקנות כשהשתוללה מחלת החולירע בקהילתו רח"ל, ושם כתב "אלו המרגישים חולשה, תיכף אחר תקיעת שופר יעשו קידוש ויאכלו, ואף שהוא

הפסק בין תקיעות דמיושב למעומד וכו' ולכן רק בקושי רב אפשר לעשות קידוש במקום סעודה קודם תקיעת שופר" הרי שאפי' במקום מגיפת החולירע ל"ע לא התיר רעק"א לאכול קודם תקיעת שופר.

אמנם מרן החת"ס בתשובה (יו"ד סי' ז' או' ב') כתב במי שיש לו מחלת הנפילה ל"ע שבא לו מחמת שליבו

ריקן, התיר לו מרן החת"ס לאכול קודם תקיעת שופר וכתב "עלי ועל צווארי שיקדש על היין אחר תפילת שחרית קודם תקיעת שופר מיושב, [דאח"כ קודם מוסף הוה הפסק בין תקיעות מיושב לתקיעות של סדר ברכות], אך מיד אחר תפילת השחר יקדש ויסעוד ויתפלל לפני ה', ואז ע"ז נאמר מ"ש מג"א סי' נ"ו [סק"ח] קרוב ה' לשבורי לב ומשמש בכלים שבורים וכו' הוא יקרא וה' יענהו וכו'". עכ"פ אסר מרן לאדם בריא לאכול קודם תקיעת שופר. וכן פסק במטה אפרים.

7. פולמוס בענין זה נערך בקובץ המפורסם "תל תלפיות" שי"ל בהונגריה בימים ההם ובו הביעו רבנים וצדיקים את דעתם דעת תורה, ובענין זה כתב מרן וענה לו העורך (בן הליקוטי חבר בן חיים) כמה פעמים, כמו"כ כתב בענין זה הרה"ג מו"ה מאיר רייכהארט רב דק"ק קאטה צ"ל. ומרן זי"ע סיים שתי מכתביו במילים "מחול אלף פעמים להדפיס דברינו למען יבורר האמת להלכה ולמעשה".

מרן ז"ל המליץ על האוכלים לפני תקיעות מכמה טעמים. א. דדבר זה הגם שנזכר בשאר מצוות שלא יאכל קודם המצווה,

בתקיעת שופר לא נזכר כלל. והגם שהמג"א בהלכות מגילה (סי' תרצ"ב סק"ז) הביא מתוספתא פ"ק דשבת דמגילה דמי ללולב ושופר וקריאת שמע שאסור לאכול קודם, צ"ע למה באמת לא הביא המג"א תוספתא זו בהלכות שופר ורק בהלכות מגילה הביאה דרך אגב.

ב. אולי משום אימת הדין אין לחוש שישכח לשמוע התקיעות, כמו שהתירו ביוה"כ לקרוא לאור הנר, ולא חיישין שמא יטה, (כמבואר בסי' רע"ה ס"ח). ג. דבזמן בית המקדש היו ממתינים על העדים שיעידו על קידוש החודש, ורוב פעמים לא באו בשחר, לא אסרו חכמים מלאכול כל היום, וכיון שחכמים לא אסרו מעיקרא, עומד הדבר בהתירו ואין בידינו לאסור מה שלא אסרו חכמים. אך מרן נשאר בפשטות באיסור ולא התיר לאכול.

והרה"ג מו"ה מאיר רייכהארט רב דק"ק קאטה אחר שהגיב על דברי מרן שנדפסו בקובץ תל תלפיות וכתב שקלקלה זו התחילה בנשים חלושי לב שקשה להם להמתין מאכילה עד אחר תק"ש ומכיון שמעיקר הדין פטורות הן ממצות עשה

שהזמן גרמא, רק שוויהו עליהו כחובה, הבו דלא לוסף עליה לאסור להם אכילה קודם תקיעת שופר ואח"כ גם אנשים הדומים לנשים בחלישות כח וזה היצר של אכילה ושתייה הגדיל מאוד ועתה בעוה"ר רוב ההמון עם הולכים לאכול. אך המליץ טוב עליהם שכיון שטעם האיסור הוא מחשש שישכח לעשות המצווה או שיתמהמה ויעבור זמן המצווה, כאן שכשעושים

קידוש אומרים הפסוק תקעו בחודש שופר וכו' א"כ הם מעוררים עצמם ולא ישכחו.

8. בשו"ע (סי' תקפ"ה ס"ה) איתא הנוטל שכר לתקוע שופר בר"ה או כדי להתפלל וכו' אינו רואה מאותו שכר סימן ברכה, והטו"ז (סק"ז) הביא דברי הב"י בשם הר"ר שמואל שמתיר ליטול שכר לקיים המצווה ולהתפלל, והקשה עליו הטו"ז דבב"מ (נ"ח ע"א) איתא השוכר את הפועל לשמור את הפרה לשמור את התינוק וכו' אין נותנים לו שכר, ושם הוה ודאי מצווה ששומר הפרה אדומה ואת התינוק שעושה הפרה שלא יטמא ובכל זאת אסור ליטול שכר. ות"י מרן דלשמור הפרה והתינוק אין הדבר בעצמותו מצווה, אלא הכנה דהכנה דמצווה, ופרה עצמה הכשר מצווה שיהיה להזות לרוצה ליטור ולכן אסור ליטול שכר משא"כ תקיעת שופר ותפילה שהיא עצמה מצווה.

9. אע"פ שקרבן מוסף הוה מ"ע שהזמן גרמא ונשים פטורות, בכל זאת בתפילה הרי נשים חייבות כדאיתא בברכות (כ' ע"ב) כיון דרחמי ניהו, אמנם תפלת מוסף של כל השנה כתב רש"י

התרת נדרים ער"ה

ט. אם באמצע התקיעות לא עלתה התקיעה יפה והיה נשמע קולו צרוד, נוהגים לחזור ולתקוע שנית¹⁰. (אמרי סופר ר"ה כ"ז ע"ב ד"ה היה)

י. אחר שכבר יצא ידי חובת תקיעת שופר, אם הוא עדיין בביהכנ"ס ועוסק במצות שופר מותר לו לתקוע עוד קולות להידור מצוה, אך לאחר שסילק ידו אסור¹¹. (סי' שצ"ג)

יא. מי שהתפלל בבית הכנסת ובשעת חזרת הש"ץ של מוסף דראש השנה יצא לחוץ ולא שמע תקיעות על אחת מסדר הברכות, אם תוקעים שם בכל סדר פעם אחת תשר"ת, או שתוקעים במלכויות תשר"ת ובזכרונות תש"ת ובשופרות תר"ת, צריך לחזור ולתקוע, אבל אם תוקעים ג"פ תשר"ת במלכויות וג"פ תש"ת בזכרונות וג"פ תר"ת בשופרות, או בכל סדר תשר"ת תש"ת תר"ת אין צריך לחזור ולתקוע¹². (סי' שצ"א)

ע"ז, דכתיב (תהלים מ"ז ב') כל העמים תקעו כף, "כף" בגימטריא מאה". עכ"ל.

הביאור לזה כתב מרן דמכיון דאיכא מחלוקת אם יוצאים יד"ח התקיעות בתקיעות דמיושב או בתקיעות דמעומד, וכתב המג"א (סי' תקפ"ט סק"ד) בשם הרדב"ז שמי שבא לבהכ"נ לצאת ידי חובתו עם הצבור אע"פ שבשעה ששמע לא כוון לבו לצאת, יצא יד"ח. א"כ על הצד שתקיעות דמעומד הוה דא"כ בדעתו ה' שלא לצאת בתקיעות דמיושב, ואם חסר סדר במעומד אם תוקעים שם ג"פ תשר"ת במלכויות וג"פ תש"ת בזכרונות וג"פ תר"ת בשופרות, או שתוקעים תשר"ת תש"ת תר"ת בכל סדר הרי יצא יד"ח מספק ספיקא ספק אם יצא יד"ח במיושב ואפ"ל אם יוצאים במעומד ספק אם תשר"ת הוא התרועה האמורה בתורה או התש"ת או התר"ת והרי שמע תשע קולות ויצא שזה החיוב מדאורייתא מספיקא ספיקא.

ואין לו עכ"פ לחזור ולתקוע כדי לא לסמוך על ספק ספיקא שהרי כשתוקע בחנם עובר על שבות, וכיון שיש ס"ס שיצא אסור להחמיר ולעבור על שבות, אך אם תוקעים רק סדר אחד בכל ברכה דהיינו או בכולם תשר"ת פעם אחת או תשר"ת במלכויות ותש"ת בזכרונות ותר"ת בשופרות הרי לא שמע תשע קולות המחויבים מדא"ל ויש רק ספק אחד אולי יצא בתקיעת דמיושב וספיקא דאורייתא לחומרא וצריך לחזור ולתקוע.

ואגב גרר מפרש מרן את הירושלמי שהובא בתוס' ראש השנה (ט"ז ע"ב) ד"ה כדי, דאיתא התם כד שמע קול שיפרא ברישא בהיל ולא בהיל, וכד שמע תניין מערב ומתבלבל. וז"ל "ע"פ מה שכתבנו לעיל הפלוגתא בין שיטות ראשונים אם יוצאים מה"ת במיושב או במעומד, והנה כח סגולת מצות שופר ידוע שהוא לשתק הקטיגור שלא יוכל לקטר ולערבבו, והנה המצוה פועל למעלה בשמים בשרשה בסגולתה אם מקיימים באמת המצוה בזה, אבל אם אין יוצאים במעשה זה המצוה, אין היא מועלת.

והנה כאשר מתחילין לתקוע בשופר, השטן מקטר בכל כוחו ועומד כדי להשטין, אבל כשרואה שתוקעים ל' קולות ואין עושה שום פעולה למעלה, אזי רואה שאין ישראל מסוגלים שום פעולה בתקיעותיהם לטובתם, והוא אינו יודע שאינם יוצאים בתקיעות אלו, שהרי מברכים עליהם וצונו לשמוע קול שופר, וכאשר חוזרין ותוקעין בתפלת מוסף, אזי אינו מתעורר לקטר כלל ולהשטין בכל כוחו כי חושב שלא יפעלו בתקיעותיהם לנגדו לשתק ולבטל, אבל חיש מהר כשתוקעין ל' קולות והוא רואה שפעולתם סגולי וזיכה אותם בדין והוא רוצה לבוא ולקטר ולהשטין, כבר תקעו וזכו בדין והוא אחר המעשה ואין לו עוד מה לעשות, ומתערבב ומתבלבל לטוב לנו ולכל ישראל אמן".

בע"ז (ד' ע"ב) ד"ה מוספי, דאינו אלא שבח וסיפור דברים בעלמא ופטורות. אבל תפלת מוסף של ראש השנה רחמי נינהו וחייבות.

10. כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ביאר את דברי מרן זצ"ל דאע"פ דאיתא 12. בגמ' (שם) היה קולו דק או עבה או צרוד כשר שכל הקולות כשרין בשופר, מרן פירש דזה לא נאמר אלא אם כן הוא קולו של השופר, אך אם דרך כלל משמיע השופר קול יפה רק להתקוע לא עלתה יפה והשמיע קול צרוד ומשונה, על זה לא נאמר שכשר. או י"ל, כותב כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, דמרן זצ"ל סבר דדינא דגמ' הוא בדיעבד אך לכתחילה החמיר לחזור ולתקוע, וסיים "ואולי גם לו לא היה הדבר ברור כן אלא ה' מסופק בדבר והחמיר בגלל הספק".

וסיפר כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א שמרן זי"ע היה מדקדק מאוד בתקיעת שופר וחזרו על הרבה תקיעות בבית מדרשו כדי לצאת ידי חובת כל השיטות בהידור, עד שרק התקיעות דמיושב ערך יותר משעה שלימה, והיו עומדים הכן ארבעה בעלי תוקעים מומחים, ובסוף התקיעות כבר כשל כוח כולם, עד שכל אחד מהם תקע רק הבהרה אחת שהאחד תקע תקיעה והשני שברים וכו'. ובראש השנה לאחר החורבן באירופא, התפלל כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א במנין שתקעו כל הקולות בבת אחת ולא חזרו כלל על שום תקיעה, והיה קשה מאוד לכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א להכיל מציאות כזה שכן נראים פני התקיעות.

משמיה דהרה"ק רבי הערשל מליסקא זצ"ל מובא (בדרכי הישר והטוב) שהיה רגיל לומר "איך העלטטע ניכט מיעדע געווארדען צו צו הערין שופר בלאזין איין גאנצען טאג" [לא הייתי מתעייף לשמוע כל היום תקיעת שופר]

11. ברמ"א סי' תקצ"ז ס"א כתב ויש מקומות נוהגים לחזור ולתקוע שלוש קולות, ולאחר שיצאו בזה שוב אין לתקוע עוד בחינם. וכתב המג"א (סק"ב) בשם הדרכי משה דאסור לתקוע משום דהוה שבות דרבנן, אך הט"ז (סק"ב) חולק וס"ל דאין איסור שבות בזה. וכתב מרן דכיון דהוה מחלוקת הפוסקים למה לנו להכניס עצמנו לספק איסור שבות כדי להחמיר במה שאינו מחויב.

אך מה שכתב רמ"א שיש נוהגים לתקוע שלוש קולות אע"פ דס"ל דיש איסור שבות בדבר, כתב מרן דהוה דומיא דמילה, דפסקינן ביו"ד (סי' רס"ו ס"ב) דהמל בשבת מותר לו לחזור אף על ציצין שאינם מעכבים את המילה, משא"כ היכא שסילק ידו אסור לו לחזור, וה"נ בגידון דידן אם היו עדיין בביהכנ"ס ועוסק עדיין במצות תקיעת שופר ובתפלות השייכים לה, מותר להחמיר ולתקוע עוד קולות להידור מצוה, או מטעמים אחרים, אבל אחר שסילק ידו מסדר התפילה והתקיעות אסור לתקוע עוד.

בסוף התשובה כתב מרן זי"ל "והמג"א (סק"א) כתב בשם של"ה שנוהגין לתקוע מאה קולות, ואמר בני הבחור זלמן נ"י רמז

במשנת רבותינו

ביאורי התפילה ממזן ההתעוררות תשובה

כחמשך למאמר בחודש סיון "התפילה במשנת מרן הח"ת"
ליקטנו מעט מספר הקדוש שיר מעון
ביאורים נפלאים לתפילות החול והשבת

חצר
הקודש
ערלוי

ליקט הרב אלחנן פרפורשטיין הי"ו - בני ברק

וזה ישמחו השמים ותגל הארץ במה שיאמרו ה' מלך
שנראה להדיא שה' מלך לכבודו כי הכל מוצלח לטוב.

(ביאורי נ"ך עמ' פז ד"ה ישמחו)

פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון

דידוע דאם יש לאדם כל משאלותיו עד אין חקר,
לסוף קץ בחייו מכל, אלא טוב לאדם שיהי' לו
השתוקקות וחפץ לאיזה דברים, וגם גלוי וידוע
שהטובה והברכה הבאה לאדם אחר החפץ והרצון
שכבר הרגיש החסרון, מאוד שמח בו יותר ויותר אלף
פעמים מאשר בא לו בלי השתוקק לה ומבלי מבין
וראה רעת חסרון הדבר, וזה פותח את ידיך ומשביע
לכל חי רצון, היינו שנשאר לו עוד רצון על ידי זה הוא
שבע ואינו קץ ועוד שנותן לו רצון וחפץ מתחלה לדבר
כדי שישמח בו מאוד ושובע שמחות משוב הדבר.

(פר' וישב עמ' מב ד"ה וישב ב')

אשירה לה' וגו' אלוקי אבי וארוממנהו

במדרש ילקוט לא על הנסים שעשית עמי בלבד אני
אומר שירה ושבח אלא על הנסים שעשית עמי ועם
אבותי ועושה עמי בכל דור ודור, אשירה עתה, אשירה

מזמור שיר חנוכת הבית

ויבן שם מזבח לה' ויקרא בשם ה'. כתיב בתהלים (נ)
א' מזמור שיר חנוכת הבית לדוד, יל"ד כפל הלשון
מזמור שיר, והרבה פעמים כ' מזמור לבד. וי"ל הנה
בית המקדש הי' טובה גדולה לישראל להביאם
לחיי העוה"ב ע"י עבודת הקרבנות שעליה העולם
עומד כדתנן באבות (פ"א מ"ב), אבל גם טובת עוה"ז
באה ע"י בית המקדש כדאי' בר"ה (יח). אמר הקב"ה
הביאו לפני עומר כדי שתתברך תבואת השדה וכו',
נמצא ע"י בהמ"ק הי' טובה כפולה לישראל, ולכן כפל
מזמור שיר בחנוכת הבית.

(פר' לך לך עמ' ו' ד"ה ויבן)

ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים ה' מלך

י"ל שלעתיד לבא יהיו כל כך דבוקים בהקב"ה
שכל טובתם וברכתם והצלחתם אשר יהיה להם
יהיה עיקר שמחתם וגילם שע"ז נתגדל כבודו של
הקב"ה שבריותיו מוצלחים המה בתכלית ההצלחה
הן בגשמיות הן ברוחניות, כמו שהוא כבוד לאומן
אם מעשה ידיו נאים ומוצלחים, ולא יתחלל עוד שמו
על ידי עוונות העולם, אדרבה יתקדש ויתעלה שמו.

לדורות. יל"פ בקריעת ים סוף וביציאת מצרים נתגלה מקור הנסים עד שע"י התגלות מקור הזה נוח לעשות נסים אח"כ בנקל מאוד, כדאי' בספרים [עי' לעיל פר' שמות ד"ה ושלחתי (השני)], וי"ל שלכך שרו עתה גם על הנסים לדורות, שמקורם נתגלה עתה, וזה אשירה עתה, אשירה לדורות.

(פר' בשלח עמ' כח ד"ה אשירה א')

עזי וזמרת י'ה ויהי לי לישועה

איתא במד"ר (כג, טו) יהי לי לא נאמר אלא ויהי, הי' לי ויהי' לי. יש לפרש הנה כתיב בירמ' (לב, כ-כב) אשר שמת אותות ומופתים בארץ מצרים עד היום הזה וגו' ותוצא את עמך את ישראל מארץ מצרים וגו' ותתן להם את הארץ הזאת, ותמוה מאוד מש"כ אשר שמת אותות ומופתים בארץ מצרים "עד היום הזה", וכי נעשה ניסי יציאת מצרים עד היום הזה, הלא אז נעשה, ועברה וחלפה, מה "עד היום הזה". ויל"פ הלא ידוע כי גם אחר יציאת מצרים נעשו נסים גדולים לכלל ישראל כמבואר בתנ"ך ואיננו עושים שום זכר לניסים אלו. וי"ל הטעם כי ביצ"מ נתגלה מקור כל הנסים וכיון שנפתחו מעייני

הישועה והנסים נקל מאוד אח"כ להעשות נסים כמו מעיין מים כיון שנתגלה ונפתח מקורה נקל לכל לשאוב ממעיני הישועה כמו שפירשתי הקרא (שמות ג, כ) בכל נפלאותי אשר אעשה, היינו אשר אעשה לעתיד, "בקרבו" המה בקרב ניסי מצרים, אם כן פועלים עוד ההתגלות ניסי מצרים בכל דור ודור לעולמי עולמים, ולכן אמר ירמיהו "עד היום הזה", ועל כן נתנו ישראל הודאה על הנסים שנעשו להם במצרים ועל הים וגם על הנסים שיעשו להם לדורות כי כבר נפתח מקורם להם, וזה הי' לי, ויהי' לי לישועה הודאה על העבר וממילא על העתיד לטוב, וממילא מובן למה אין אנו עושים זכר וי"ט לנסים שנעשו לכל

ישראל אח"כ כמבואר בתנ"ך, כי בחוגנו בכל שנה ושנה חג המצות אנו עושים זכר לנפלאותינו שנעשו לנו אז לדורות עולם.

(שם ד"ה עזי)

ישתבח שמך לעד מלכנו.. מלך אל חי העולמים

מה שמתחילין ברכת ישתבח שמך לעד מלכנו אע"ג דלכאורה החתימה דאנו אומרים איננו מעין הפתיחה, דמסיימין מלך חי העולמים. נ"ל אתה קדוש ושמך קדוש דהיינו פירושו שזהו שהוא בעצמו קדוש היינו פרוש מכל פרישות ואי אפשר להשיגו, אין חידוש כ"כ כמו החידוש ששמו הוא ג"כ קדוש, כי איך אפשר לכנות שם למי שאי אפשר להשיגו ומקומו ומהותו, וכמו כן החידוש כבודו מלא עולם, אעפ"י שהוא רחוק מכל רחוק אפ"ה הוא קרוב מכל קרוב, ונראה בחוש שהוא שומר כל מצעדי גבר וסועד ותומך רגלי חסידיו בכל אופן, ואעפ"כ משרתיו שואלים זה לזה איה מקום כבודו. ואנו אומרים ישתבח שמך, דחשבון של מל"ך א"ל ח"י העולמי"ם עולה גימטריא ש"ם, מאחר שהוא חי העולמים לכן אנו אומרים ישתבח שמך לעד ומסיימין מלך אל חי העולמים, והנה שפיר חתימה מעין פתיחה.

(תפילה ד"ה ישתבח)

וזכרתם את כל מצות ה'. אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים

וכדאי' במג"א (פי"ט ס' סק"ב) באמירת וזכרתם את כל מצות ה' יכוין לזכור שמירת שבת ששקולה שבת כנגד כל התורה כולה, ובזה יקיים מצות זכור את יום השבת לקדשו. וי"ל זה כוונת הכתוב שכפל עוד הפעם למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי, שעל ידי הציצית יזכרו לעשות את כל מצותי זה שמירת שבת

שזה תהלתי שה' בכבודו ובעצמו הושיעני, שריפא אותי לטוב כל הימים.

(פר' בחוקותי עמ' מה ד"ה רפאני)

אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו

י"ל התורה כוללת שני דברים יחד, שיוכל להיות דבוק בה' ית"ש לבד, ואעפ"כ להנות מכל עוה"ז, לא כמו הנזירים הפילוסופים שישבו ביערות ובמדברות ולא נהנים כלום, הלא כתיב (ישעי' מה, יח) לא תוהו בראה לשבת יצרה, ולא כמו בעליהתאוות שעשו כל תועבה. וזה אשר נתן לנו תורת אמת, ובכל זאת גם וחיי עולם, היינו חיות העוה"ז נטע בתוכנו.

(שבועות עמ' ו' ד"ה אשר)

יתגדל ויתקדש .. וחיים טובים.. וברחמיו יעשה שלום עלינו

בטעם שמוסיפים בקדיש דרבנן תיבת וחיים "טובים" ותיבת "וברחמיו". הנה בקדיש דרבנן דאומרים אחר דברי אגדה מוסיפין תפלה על רבנן ועל תלמידיהון. ויש לדקדק דבכל הקדישים אומרים יהא שלמא רבא וחיים עלינו, ואילו בקדיש דרבנן מוסיפים וחיים טובים עלינו. וי"ל דהנה אמרו חז"ל ברי"ה (טז:) דמצלינן אקצירי ומריעי אלו ת"ח (גדרים מט:), כי רובא דרובא אינם בריאים ע"י עיון התורה, ואינם מתעמלים, ויושבים תמיד בביהמ"ד ואינם נהנים מאויר צח, וכיון שאינם בריאים, חייהם חיי צער, לכן מתפללים עליהם בנוסח וחיים טובים.

ובנוסח עושה שלום במרומיו דמוסיפין בקדיש דרבנן תיבת וברחמיו, י"ל דאמרו חז"ל במס' סוכה (נ"ב ע"ב) שהיצה"ר מתגרה בישראל יותר משאר אומות, ובת"ח עוד יותר, ועושה קטגוריא בת"ח, כדאיתא בסוף מס' כתובות (ק"ב ע"ב), לכן צריכים רחמים יותר משאר העם שיהיה שלום ביניהם.

ובנוסח עושה שלום במרומיו דמוסיפין בקדיש דרבנן תיבת וברחמיו, י"ל דאמרו חז"ל במס' סוכה (נ"ב:): שהיצה"ר מתגרה בישראל יותר משאר אומות, ובת"ח עוד יותר, ועושה קטגוריא בת"ח, כדאיתא בסוף מס' כתובות (ק"ב:), לכן צריכים רחמים יותר משאר העם שיהיה שלום ביניהם.

(תפילה עמ' קט ד"ה בטעם וד"ה ובנוסח)

שהוא בחינת זכור, והייתם קדושים שמירת שבת מקדש את האדם, כדאמרינן בתפלה המנחיל מנוחה לעמו ישראל בקדושתו, וי"ל כי קודש הוא לכם השבת מקדש אתכם. ומסיים אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, ושבת הוא זכר ליציאת מצרים כמו שכתוב בדברות השניות.

(פר' שלח עמ' כ' ד"ה ועשו)

אלוקי אברהם ואלוקי יצחק ואלוקי יעקב

ח' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה. י"ל דהנה אמרו חכז"ל שבת (נה). תמה זכות אבות, ופירשו המפרשים הלא אנו אומרים אלהי אברהם יצחק ויעקב, היינו שהקב"ה איננו זוכר מעצמו זכות אבות רק אם מעוררים אותו כביכול אזי זוכר לנו זכות אבות, וזה ה' יראה, היינו יראה בעקידה וזכור לבניו אחריו, אימתי אשר יאמר היום בהר ה' יראה, אם אנו נאמר בהר ה' יראה, שנאמר שיראה לנו עקידה אז השי"ת יראה.

(פר' וירא עמ' כג ד"ה ה')

אתה קדוש ושמוך קדוש

נ"ל אתה קדוש ושמוך קדוש דהיינו פירוש שזהו שהוא בעצמו קדוש היינו פרוש מכל פרישות ואי אפשר להשיגו, אין חידוש כ"כ כמו החידוש ששמו הוא ג"כ קדוש, כי איך אפשר לכנות שם למי שאי אפשר להשיגו ומקומו ומהותו, וכמו כן החידוש כבודו מלא עולם, אעפ"י שהוא רחוק מכל רחוק אפ"ה הוא קרוב מכל קרוב, ונראה בחוש שהוא שומר כל מצעדי גבר וסועד ותומך רגלי חסידיו בכל אופן, ואעפ"כ משרתיו שואלים זה לזה איה מקום כבודו.

(תפילה ד"ה ישתבח)

רפאני ה' ונרפא הושיעני ואושעה כי תהילתי אתה

רפאני ה' וארפא הושיעני ואושעה כי תהלתי אתה. ידוע אם רפואה באה ע"י מלאך איננו כ"כ בשלימות, כגון המלאכים שאינם בתכלית השלימות מאד, כדכתיב (איוב ד, יח) ובמלאכיו ישים תהלה, אבל רפואה ע"י הקב"ה בעצמו הוא רפואה שלימה. וזה רפאנו השם בכבודו בעצמו ואז וארפא רפואה שלימה לעולם, הושיעני ואז אדע ואושעה, כי תהלתי אתה

וזכרון כל עמך בית ישראל לפליטה

בתפלת יעלה ויבא אנו מתפללין וזכרון כל עמך בית ישראל לפליטה. י"ל כי במדינה אחת גורו גזירות קשות על ישראל, ורצו היהודים לנסוע למדינות אחרות, אבל בכלל הגזירה היתה ששום יהודי לא

ילך ממדינה זו, לכן אנו מתפללים וזכרון כל עמך בית ישראל לפליטה, שיוכלו להיות פליטים למדינה אחרת אם ח"ו יהיה עליהם גזירה יהיה להם מקום פליטה, ובמקום בואם יהיו לחן ולחסד ולרחמים.

(שם ד"ה בתפילת)

תפילות שבת

יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם

יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם (קו, ח). הנה הרפואה של הרבה חולאים להתנהג עפ"י הטבע לפי החולי, והאדם כוזב בדמיונו וחושב שנתרפא עפ"י הטבע, ובאמת הקב"ה השכיל לו שיבין ענין החולי ואיך להתנהג בדרך הטבע לרפואתו, וזה חסד ה'. הודאה מצינו בהרבה מקומות שפי' להכיר האמת, כמו שאחז"ל (אבות פ"ה מ"ז) ומודה על האמת. וזה ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם, יודו לה', שהמה מודים לה' חסדו שהרפואה באה לו בחסד ה', והרבה פעמים האדם רואה שרפואתו באה לו על דרך נס בשידוד הטבע, ובאמת לגבי הקב"ה הכל חד הוא, כי גם הטבע באמת נס הוא, מה לי שידוד הטבע או הטבע בעצמו הכל נס הוא, רק בעיני האדם מה שאינו

מורגל בו נחשב לנס. וזה ונפלאותיו לבני אדם, לבני אדם נראים כנפלאות אבל אצל הקב"ה הכל חד.

(תהילים עמ' צב ד"ה יודו)

ה' מלך גאות לבש לבש ה' עוז התאזר אף תיכון תבל כל תימוט

ובזה יש לפרש הפסוק (תהלים צג, א) ה' מלך גאות לבש לבש ה' עוז התאזר אף תכון תבל כל תימוט, ה' מלך הוא המלך המולך על כל העולם כולו, לכן גאות לבש (מלבוש מורה על מדה והתנהגות שאדם מתנהג לעיני בני האדם אבל איננו מקרב לבו ומטבעו, והוא כמו מלבוש שאיננו אלא לבוש חיצון לאדם הנראה לעין כל), לבש ה' עוז התאזר, ועל מה כל זה שהקב"ה יתנהג ויתלבש לעיני העם במדה הזאת, אף תכון תבל כל תימוט כדי שיהי' העולם מתוקן על מכונו, ולא יתמוטט, ע"י מעשי בני אדם הרעים.

(פר' תרומה עמ' מט ד"ה ובוה)

קדשנו במצותך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך

לכן נראה לי ליישב כי תפילה שבענו מטובך היינו בברכת השנים שהוא ברכת גשמים, וידוע שרוב גשמים אינו טובה לעולם, ואמרו חז"ל במס' תענית (כג.) שאין מתפללין על רוב גשמים שיתמעטו שאין מתפללין על רוב טובה, לכן אומרים שבענו מטובך ולא כל טובך, אבל ברכת המזון אינו רק שבח. ואין להקשות שגם בתפילת שבת ויו"ט אנו מתפללין ושבענו מטובך, ושם לא קאי על גשמים, כי י"ל שאנו מתפללין אז קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך, ושבענו מטובך קאי על טוב התורה שכל אחד יש לו חלק בתורה, ומאותו חלק משביע הקב"ה לכל אחד ואחד חלקו שקבל מהר סיני, ולא יכול להתפלל שיתן לו הקב"ה כל טוב התורה מה שהוא חלק חבירו, ע"כ אנו אומרים ושבענו מטובך.

(תפילה ד"ה ואכלת א')

מזל טוב וגדיא יאה

ברכת מזל טוב חמה ולבבית
נשגב קדם ידידנו הדגול והנכבד רודצ"ח
לבו פתוח לכל דבר שבקדושה
עמוד התווך של מפעל "קמחא דפסחא"
דקהילתנו הק' קטמון

שרגא יעקב הופמן שליט"א

ראש קהל דקהילתנו הק' בבארא פארק

לרגל שמחת אירוקי הבת תחי'

בשעטומ"צ ובמז"ט

יה"ר שהזיווג יעלה יפה יפה לבנין עדי עד
ויראה רוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח
מתוך בריאות הגוף והנפש אמיח"ר.

המברכים נאמנה

אברכי ק"ק "כתב סופר" קטמון

החוסים בצל כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מהנעשה ונשמע

**לרגל השמחה בחצר קדשינו בנישואי נין כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
נכד הגה"צ רב קהילתנו הק' בבני ברק
תכונה והתרגשות רבה בקרב אנשי שלומינו בארה"ב
לקראת ביקורו של מורינו הגה"צ הרב שליט"א**

**במרכז הביקור התכנסות של אנשי שלומינו בארה"ב במסגרת שמחת שבע ברכות מרכזית
שבת מרוממת תתקיים בבית מדרשינו בבורו פארק - במשך ימי הביקור יעלה לביקור בבתייהם של גדולי ישראל**

של התרוממות בצלו של האורח הגדול שליט"א, תפילות השבת וכן הבטע בליל שבת קודש וסעודה שלישית יתקומו בהיכל בית מדרשינו בבורו פארק,

שיאו של הביקור יהיה ביום ראשון שלמחרת בהתכנסות רבתי של אנשי שלומינו מרחבי ארה"ב לסעודת מרעים ושבת אחים אשר תשולב במסגרת שמחת השבע ברכות המרכזית לנישואי נין כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, אשר תהווה הזדמנות פז ללכד את כל תלמידי בוגרי וידידי המוסדות בארה"ב לכינוס מרומם זה בראשות בני כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א אשר ישהו בארה"ב לרגל השמחה, השמחה תתקיים באולם שע"י ביהמ"ד אנשי ספרד בלב שכונת בורו פארק, במשך הכינוס יישאו דברים חשובי אנ"ש בארה"ב וכן הגה"צ רב דקהילתנו בבורו פארק שליט"א, את המשא המרכזי יישא מורינו הרב שליט"א,

יהי בואו לברכה להרמת קרן התורה היראה והחסידות בקרב אנשי שלומינו בארה"ב.

מורינו הגה"צ הרב שליט"א צפוי לצאת בשבוע הקרוב בראש משלחת נכבדה של ראשי ועסקני המוסדות לביקור של למעלה משבוע ימים בארה"ב לרגל השמחה בחצר קדשינו בנישואי נין כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א החתן הרב יצחק יעקב שליט"א נכד להגה"צ רב דקהילתנו הק' בבני ברק שליט"א בן לחתנו הר"ג שמעון גולדברג שליט"א שתיערך ברצו"ה ביום שלישי י"ד אלול הבעל"ט בבארא פארק.

עם היוודע בקרב אנ"ש בארה"ב הבשורה המרנינה על הביקור הצפוי החלו העסקנים בהכנות קדחתניות לתכנון של כל שלבי המסע שיהיה על הצד היותר טוב, עם נחיתתו בארה"ב צפויה משלחת של עסקני אנ"ש לקבל את פניו בשדה התעופה, משם ישים את פניו לעבר האכסניה בבית ידידינו הנה"ח ר' זאב פנחס נוסנצוויג הי"ו מגדולי תומכי מוסדותינו הק'.

במשך ימי הביקור צפוי מורינו הגה"צ הרב שליט"א לבקר בבתייהם של גדולי ישראל שליט"א בארה"ב לברך ולהתברך לקראת השנה החדשה הבעל"ט, כמו"כ יערוך מורינו הרב שליט"א ביקורים בבתייהם של תומכי בארה"ק, בהם יביע את הוקרת התודה ואת ההערכה המרובה, על זכותם הגדולה להוזיל מהונם עבור החזקת התורה וחיזוק וביצור מוסדותיו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א,

שבת מרוממת תתקיים אי"ה בשב"ק פרשת כי תבוא, בה יתארח האורח הרם בשכונת בורו פארק בארה"ב כאשר רבים מאנשי שלומינו יזכו להשתתף בשבת

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מעניק דבש למורנו הגה"צ שליט"א למוסרם לתומכי מוסדותינו הק' - בארה"ב

חצר
הקודש
עולמי

חגיגת הנחת אבן הפינה לבנין בית מדרשנו באלעד בראשות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ולהצלחת המעמד הגדול.

אחריו נשא דברים רב העיר הגאון רבי שלמה זלמן גרוסמן שליט"א, אשר מזה שנים רבות, עומד בקשר הדוק עם כ"ק מרן שליט"א בענינים שונים.

בדבריו הזכיר מה שאמר דוד המלך ע"ה "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד". וזה פלא, הלא דוד המלך רק הניח את אבן הפינה לבנין בית המקדש, ולא בנאו, ולמה הזכיר כאן את חנוכת הבית. אלא מבואר בספרים, שדוד כאשר הניח את אבן הפינה לבית המקדש, כבר ראה ברוח קדשו את בית המקדש עומד על תלו ומכונו. והוסיף הרב גרוסמן שליט"א, שדבר זה התבטא כל השנים אצל כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, שאם התחיל לפעול באיזה ענין מסוים לשם שמים, כבר יכלו לדעת מראש, שהדבר יסתיים על הצד היותר טוב, כי מרן שליט"א לא נח ולא שקט עד אשר בא הכל על מכונו לעשות נחת רוח לאבינו שבשמים.

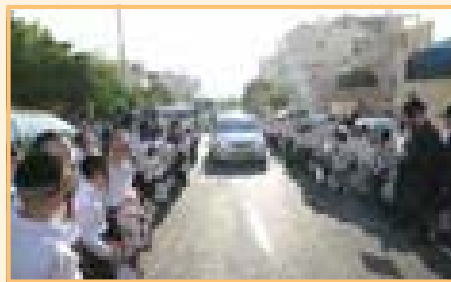
וסיים שגם כאן בחגיגת הנחת אבן הפינה, יש כבר להודות על חנוכת הבית אשר ייבנה בעזרש"ת לשם ולתפארת עירנו על הצד היותר טוב שנחגוג זאת ביחד עם כ"ק מרן שליט"א בבריאות איתנה לאורך ימים טובים אמן.

בין נאום לנאום נשמעו פרקי שירה וזמרה בטוב טעם על ידי בעל המנגן הר"ר ישראל גליק הי"ו, ומקהלת חצר הקודש, כשכולם אכן מייחלים ומצפים, ל"בורא עולם בקניין, השלם זה הבניין".

לקראת סיום המעמד, נגש מרן שליט"א לצקת את אבן הפינה בדבקות ובתפלה, שאכן יהיה גדול כבוד הבית לנחת רוח לאבינו שבשמים ולתפארת אבותינו ורבותינו הקדושים.

קהל המשתתפים ליוו את מרן שליט"א לרכבו, בין המשתתפים מרבני העיר, הרה"ג ר' זושא הלוי הורוויץ רב קהילת החסידים באלעד, הרה"ג

רבי שרגא פייבל וויברגר רב קהילת ישועות משה ויזניץ, הרה"ג רבי יוסף יצחק קופטייל שליט"א רב ביהמ"ד טשערנוביל, הרה"ג רבי יעקב שאול לייזר, דומ"ץ קהילת צאנז, הרה"ג רבי נפתלי גלנץ רב קהילת רמת חסידים, ראש העיר ר' ישראל פרוש הי"ו, סגני ראש העיר, אישי ציבור ונכבדים.

"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב". מגלגלין זכות ליום זכאי, וביום זה חגגו בני קהילתנו הקדושה באלעד את חגיגת הנחת אבן הפינה לבית המדרש, אשר מהוה מגדלור רוחני ואבן שואבת לכלל לומדי התורה ודורשי ה' בעיר אלעד.

את פני מרן שליט"א - שטרח להגיע ממעון קדשו לבוא ולהשתתף ביום חגה של הקהילה - קיבלו תינוקות של בית רבן ותלמידי התת"ס כשדגלים בידיהם, ארשת שמחה ואושר נסוכה על פניהם על הזכות שנפלה בחלקם לראות ולהיראות פני צדיק. בהופעת כ"ק מרן שליט"א על הבמה שהוכנה במיוחד למעמד גדול זה, פצחו המון רב מאנ"ש ותושבי העיר בקול שירה וזמרה בהתרגשות רבה, כשאת הבמה מפארים רבני העיר לכבוד מעמד גדול ונשגב זה.

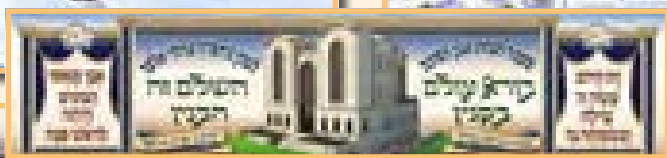
דברי פתיחה נאמרו על ידי הרה"ג ר' יהונתן בנימין וייס שליט"א מו"ץ בקהילתנו הקדושה, שעמד בדבריו על דברי החת"ס במסכת נדרים שמיום שבית המקדש השני נבנה על ידי הורדוס, וכן על ידי רישיון כורש, בטל כח הנבואה, ונתמעט מאור נר העבודה, וחשך גם מאור התורה, ונתרבתה המחלוקת בין שמאי והלל. והכל כיון שיד גויים - כורש והורדוס, שהיו שותפים לבנייתה, זוהי גם הסיבה שבבא בן בוטא נתבזה כשאותה אשה שברה על ראשו שתי נרות ביושבו בבית הדין, לרמז מן השמים להוכיחו על כך, כיון שהוא זה שנתן את העצה להורדוס לבנות את הבית המקדש, שמשום כך חשכו נר העבודה ונר התורה.

מכאן נלמד מדה טובה מרובה חמש מאות פעם, דאם צדיק בונה בית, ככל שכן שזה גורם שיתרבה אור התורה ואור העבודה. אכן זכינו שמרן שליט"א הופיע בהדרו לצקת את אבן הפינה, אבן היסוד, לבנין בית המדרש, שאז ברור שאכן יהיה הבית הגדול הזה, בית שמגדלין בו תורה, בית שמגדלין בו תפלה, באופן של מוסיף והולך.

לאחר מכן נשא דברים הגה"צ רבי אהרן סופר שליט"א רב הקהילה. בדבריו הזכיר את הזמן המתאים ביותר להנחת אבן הפינה לבנין בית ה', בזמן של חודש מנחם אב, שבו התאבלנו על חורבן הבית. עוד הודה מקרב לב לכל המסייעים ברוח ובמעש לבניית בית המדרש

חצר
הקודש
עדלוי

זמן אלול בישיבותינו הקדושות החל בהתלהבות והתחדשות

בנם בכורם לשיבה הק' בין אותם עמודי דגירסא בהם שקדו הם עצמם על לימודם לפני זמן לא רב.

כמו"כ בחלק הגשמי הוכנסו שיפורים רבים לרווחתם של בחורי החמד בימי בין הזמנים עמלו בצוות הגשמי על הכנת בניין הישיבה לקליטת הבחורים כאשר עם כניסתו של שיעור חדש היה חוסר מקומות בחדרי הפנימייה ולצורך כך נבנו עוד מספר חדרים חדשים על גג בניין הישיבה, חדרי הפנימייה של ישיב"ג עברו צביעה מחדש כמו"כ ימי בין הזמנים נוצלו ע"מ לסיים את השיפוצים הנרחבים בבניין הישיבה כאשר ישנם דברים שהופסקו במהלך שנת הלימודים ע"מ לא לפגוע בסדרי הלימוד של הבחורים ובימים אלו הוכנסו צוותות נרחבים ע"מ להתקדם ולסיים את הפינשים האחרונים,

ברכותינו לרבי הישיבה ותלמידיה לשנה של התעלות מתוך ברכה והצלחה.

בלשון הקודש שהשיבה הק' היא "באר חפרה שרים".

בישיבה קטנה נראו הורים מאושרים צועדים לעבר בנין הישיבה כאשר לצידם בנם העושה עתה את פסיעותיו הראשונות לעולם הישיבות, בסיפוק רב שזוכים להכניס את בנם למקום קדוש זה מפעל חייו של מרן שליט"א עליו מסר את נפשו לייסודו לשכללו ולרוממו, וכאשר הפירות מעידים על עצמם גידולי קודש בתורה במידות טובות וביראת שמים.

בין ההורים נראו אברכים צעירים שהביעו את התרגשותם המיוחדת בהכנסת

באווירה של התחדשות והתרגנות החל זמן אלול בישיבותינו הק' כאשר לעיתותי ערב של יום כ"ג מנחם אב שעל"ט שבו בחורי החמד לספסלי הלימודים בכוחות מחודשים לאחר מספר ימים של בין הזמנים.

בישיבה גדולה התקבלה בשמחה רבה מינוי של הגה"ח רבי שמעון ארלנגר שליט"א למנהל רוחני, הרב ארלנגר ידוע כאיש מורם מעם מלא וגדוש בתורה ובחסידות ושימש למעלה מעשרים שנה כמנהל רוחני במספר ישיבות נבחרות בהם הטביע את חותמו והעמיד תלמידים רבים לשם ולתפארת.

לקראת תחילת הזמן נכנסו בקודש פנימה הגה"צ ראש ישיבה שליט"א יחד עם המנהל הרוחני שליט"א לקבל את ברכת הקודש, מרן שליט"א הרעיף על המשגיח שליט"א טללי ברכות להצליח במשימה החשובה בזכותם של רבותינו הקדושים אשר רוחם הגדול חופף על הישיבה הק' ותלמידיה, וכפי ששגור

עם פתיחת זמן אלול תנופת התפתחות מרשימה ברשת הכוללים שע"י מוסדותינו הק'

מבצע שעות רצופות בימי הלחימה בסוף זמן הקיץ - שני כוללים חדשים נפתחו בחיפה ובאשדוד

בקהילות עם ריכוז מאנ"ש שייאלץ לאחר נישואיו ללמוד ללא מסגרת מתאימה, ב"ה עם פתיחת זמן אלול אנו יכולים לציין בסיפוק רב כי בס"ד גם במשימה זו הצלחנו והשגנו את היעד המבוקש,

יצוין כי בסוף זמן הקיץ שעל"ט בעקבות ימי הלחימה הקשים בדרום הארץ ולאור קריאת הקודש של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א להרבות בתפילה ותחנונים לבורא העולם ובפרט להתחזק ביותר בלימוד התורה הקדושה ברציפות, הוכרז ברשת הכוללים על מבצע מיוחד ללימוד שעות רצופות במשך כל שעות הסדרים של הכוללים, בסיום המבצע

בדברים עם מספר מנהלי כוללים חשובים בחיפה וכן עם מנהלי כולל שבט הלוי שבאשדוד, כשלאחר דין ודברים הוחלט שאברכי אנ"ש ייכנסו ללמוד במסגרת אותם כוללים, כשאת עול השכר נוטלים על עצמם הנהלת המוסדות, כמו"כ ישתתפו האברכים הנ"ל במסגרות המבצעים הנערכים מעת לעת ע"י רשת הכוללים.

בשיחה עם מערכת חצר הקודש אומר מנהל רשת הכוללים הרב דוד שטרן הי"ו, כי אחד ממטרות העל ששמו הנהלת המוסדות לנגד עיניהם היא, שלא יהיה אברך אחד מאנ"ש המתגורר

עם פתיחת זמן אלול תשע"ד מציינים בסיפוק רב בהנהלת רשת הכוללים שע"י מוסדותינו הק' את ההתפתחות המרשימה ברשת עם פתיחת הכוללים החדשים לאברכי קהילותנו הק' בחיפה ובאשדוד, אם התאכלסותם בשנה האחרונה של עשרות מאברכי אנ"ש בקהילות המתפתחות בחיפה שבצפון ובאשדוד שבדרום, נכנס אל עובי הקורה מנהל רשת הכוללים הרב דוד שטרן הי"ו לספק את צרכיהם של אותם אברכים בכדי שיוכלו להמשיך לשקוד ולעמול על התורה ללא טרדה מיותרת של מציאת כולל הולם, במסגרת זו בא מנהל רשת הכוללים

נערכה הגרלה בה זכו ששה אברכים בסכומי כסף נכבדים, האברכים שעלו בגורל ה"ה הרב יוסף סרולוביץ והרב צבי וייסמן מבית, הרב ישראל דוד וולנר

מקטמון, הרב נחום דוד וויספיש והרב שלזינגר מבני ברק, הרב יהושע גליק מחיפה, אברכי הכוללים הודו נרגשות להנהלת המוסדות ולמנהל רשת הכוללים על היוזמה המבורכת כאשר בזמן שבמקומות רבים מורגש רפיון עקב סיום הזמן, דווקא ברשת הכוללים ערלוי הדהד קול התורה ביתר שאת ועוד.

ועד ימים נוראים בהערכות לוגיסטית מקיפה לקראת ימים הנוראים

אש"ל מלא יועמד לשרות הבאים להסתופף בצל הקודש ❖ מערכת ממוחשבת להזמנת מקומות בבית מדרש ולהכנסת אורחים הוכנסה לפועלה לטובות הציבור הק'

ועד ימים נוראים לא שוקט על שמריו אכן מיד לאחר כל חג וחג בחצר הק' יושבים הנוגעים בדבר ע"מ להפיק לקחים לחגים הבאים בכדי לשפר ולהתייעל, אך הערכות של חודש תשרי הוא פרויקט בכל סדר גודל, כבר בתחילת חודש תמוז התקיימה אסיפת הערכות ראשונית של העסקנים הנמרצים בראשות מנכ"ל המוסדות הר"ר פרץ אברמוביץ הי"ו, מנהל ועד הכנסת אורחים הר"ר יהושע ראב הי"ו, משב"ק הר"ר יצחק אייזיק ראב הי"ו יו"ר ועד ימים נוראים, עם שאר העסקנים המעורבים בהערכות לחודש תשרי.

סיפוק רב עורר הצלחתה של מערכת הטלפון הממוחשבת לרישום למקומות תפילה בביהמ"ד הגדול ולהכנסת אורחים, אשר מזהה כל אברך המתקשר אליה ע"י מספר הטלפון האישי שלו המערכת אשר נכנסה לפועלה לראשונה לקראת חג השבועות ושימשה את הציבור בהצלחה רבה. לקראת חודש תשרי ישבו האחראים ע"מ לשפר עוד את המערכת ולהכניס את כל האפשרויות של כל חודש תשרי, מקומות בבית המדרש הגדול ובעזרת נשים ובארגון מפי עוללים, הכנסת אורחים לימי ראש השנה יו"כ ושמח"ת, לינה וסעודות החג, כמו"כ אפשרות להזמין דירות, המערכת החלה לפעל בימים האחרונים כאשר בוועד מביעים שביעות רצון מאופן תפעול המערכת כאשר בימים האחרונים כבר עשרות אברכים הזדרזו והתקשרו ע"מ להרשם, בוועד מבקשים מהציבור

להזדרז ולהרשם ע"מ למנוע לחץ של הרגע האחרון. בישיבת הערכות גם סוכם על קיום סעודת החג לציבור הרחב באולם המרווח שע"י בית הספר ברח' הצפירה אשר כבר מספר חגים נערכו בו סעודת החג, דבר אשר הוכיח את עצמו כאשר המקום גדול ומרווח לכל הציבור הק' כאשר אולם חדר האוכל בבניין הישיבה משמש את המניין המיוחד של ארגון מפי עוללים לצעירי הצאן הבאים עם הוריהם להסתופף בצל הק'. כמו"כ רחבת רחוב עוזיה ישמש עבור ציבור הנשים, כאשר על פני הרחבה יפרס בד הצללה מפני השמש, ועוד ועוד. אנו תפילה שחפץ ה' בידם יצליח לרווחת הציבור הק' הבאים לחסות ולהסתופף בצל הקודש.

ועד ימים נוראים - תשע"ה

אין מזרזין אלא למזרזין

בימים אלו מתקיים
מכירת מקומות בבית המדרש הגדול ובעזרת הנשים
והרשמה להכנסת אורחים - אש"ל
ראש השנה - יום כיפור - הושענא רבא - שמחת תורה
בטלפון
07-22-44-00-11
דרך מערכת ממוחשבת

במערכת ניתן יהיה לשמוע את כל הפרטים
המערכת מזהה על אברך שמתקשר ממספר הטלפון או
הפלאפון שלו - כפי שמופיע בספר הטלפונים של אנ"ש
אברך שאינו מצליח להתקשר למערכת
נא להתקשר ל - 052-7600817

התשלום בכרטיס אשראי בזמן ההרשמה

המערכת פועלת
עד יום רביעי ט"ו אלול

בברכה
הנהלה

הנהלת התאחדות הבחורים מסכמת בסיפוק רב את הפעילות בבין הזמנים האחרון

אלפי שעות לימוד הצטברו במשך ימי הבין הזמנים ע"י בחורי אנ"ש ❖ מידי ליל שישי התקיימו חבורות בראשות חשובי המשפיעים ❖ הנהלת ההתאחדות קיימה פעילויות שונות ומרתקות

במסלול הליכה בן מספר שעות העובר בסמוך לנחל קטלב עבור דרך נחל שורק עד לתחנת הרכבת בר-גיוור. שם המתנינו להם זוגות אופניים עליהם רכבו במשך כשעתיים עד למרגלות העיר בית שמש, שם נאספו הבחורים לאוטובוס שכבר המתין במקום והוביל לכיוון עיר התורה והחסידות בהרי יהודה ביתר - עילית, שם התאספו באולם שע"י בית מדרשינו והאזינו ברוב קשב להרצאות המרתקת של הר"ר יצחק כרמלי הי"ו חוקר תפוצות ישראל וקהילות נידחות ברחבי תבל, בדבריו שיתף את הבחורים בחוויות המסע לחיפוש תיבת נח שנחה בהרי אררט הנמצאות כיום בחבל כורדיסטן שבטורקיה, לאחר תום הרצאתו המאלפת התפזרו הבחורים לבתיהם כשהם מודים נרגשות להנהלת התאחדות הבחורים ולעומד בראש האברך הנמרץ הר"ר אהרון יעקב קאהן הי"ו אשר השקיעו מאמצים מרובים בארגון הפעילויות,

בהנהלת התאחדות הבחורים מבקשים להודות בכל לב להנהלת מרכז המוסדות ובפרט למנכ"ל המוסדות ה"ה הרב פרץ אברומוביץ הי"ו אשר במשך כל השנה בכלל ובימי בין הזמנים בפרט עומדים לימין הארגון וממנים את חלק הארי של הפעילות המסתכמת בהון רב.

נראו עשרות בחורים בבתי מדרשינו כשהם לומדים ביגיעה רבה.

מידי ליל שישי במשך ימי הבין הזמנים התאספו הבחורים בכל ריכוזי אנ"ש לשיר בקול נעים בגילת ורנן כהכנה דרבה לקראת שבת המלכה בהשתתפות חשובי רבני ומשפיעי אנ"ש אשר השמיעו בפניהם דברי תורה וחסידות,

כפי שהונהג מזה מספר שנים התקיימו במשך ימי הבין הזמנים פעילויות שונות ומגוונות, ביום א' י"ד מנחם אב התכנסו כל בחורי אנ"ש באולם מרווח בכפר חב"ד, במשך ההתכנסות שמעו הבחורים הרצאה מרתקת מפי הרב יצחק לייב ברנדווין הי"ו מכוון כיוון להעצמה אישית, בדבריו המרתקים פתח צוהר בפני המתאספים כיצד ניתן להפיק ולפתח את כישורונותיו של כל בחור ובחור ולהוציאם מן הכח אל הפועל על פי ספרי המוסר והחסידות, לאחר מכן יצאו הבחורים לשחייה לילית בבריכת הכפר שנשכרה למספר שעות במיוחד עבור הבחורים.

מספר ימים לאחר מכן ביום רביעי י"ז מנחם אב יצאו הבחורים לנסיעה מיוחדת וחיותית לעבר הרי יהודה על יד הישוב נס הרים, שם החלו לצעוד

כמידי שנה בימי בין הזמנים התקיימו בכל ריכוזי אנ"ש סדרי ישיבת בין הזמנים לבחורי אנ"ש די בכל אתר ואתר כשהשנה מצטרפים לסדרים גם בחורי קהילתנו הק' באלעד,

מה נעים היה לחזות בפרחי החמד בחורי קהילתנו הק' אשר גם בימי בין הזמנים אינם חדלים מלשקוד על במתי התורה יומם ולילה, כשאיתנו הטהורה של אבינו רועינו כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א אשר מידי שנה בדברות קדשו בעת מסיבת הפרידה מבחורי הישיבות, נוהג לעורר את הבחורים לבוא ולהתכנס במשך ימי הבין הזמנים בכל בתי מדרשינו ולמלאות אסמיהם בתורה ויראה גם בימים אלו,

סדרי הישיבות בין הזמנים החלו עוד בשעות הבוקר המוקדמות, כאשר מידי יום ביומו התקבצו הבחורים לתפילת שחרית בצוותא חדא באווירת הישיבה בחום ובהלהבות חסידית, עם תום התפילה הסבו לארוחת פת שחרית שהנהלת ההתאחדות העמידה לרשותם, לאחר מכן התקיים סדר לימוד של שלש שעות עד לשעות הצהריים, בשעות אחר הצהריים התקיים סדר לימוד נוסף במשך שלש שעות ולאחר מכן התפללו תפילת מנחה, יצויין כי גם בשעות האחרות שאינם במסגרת הישיבת בין הזמנים

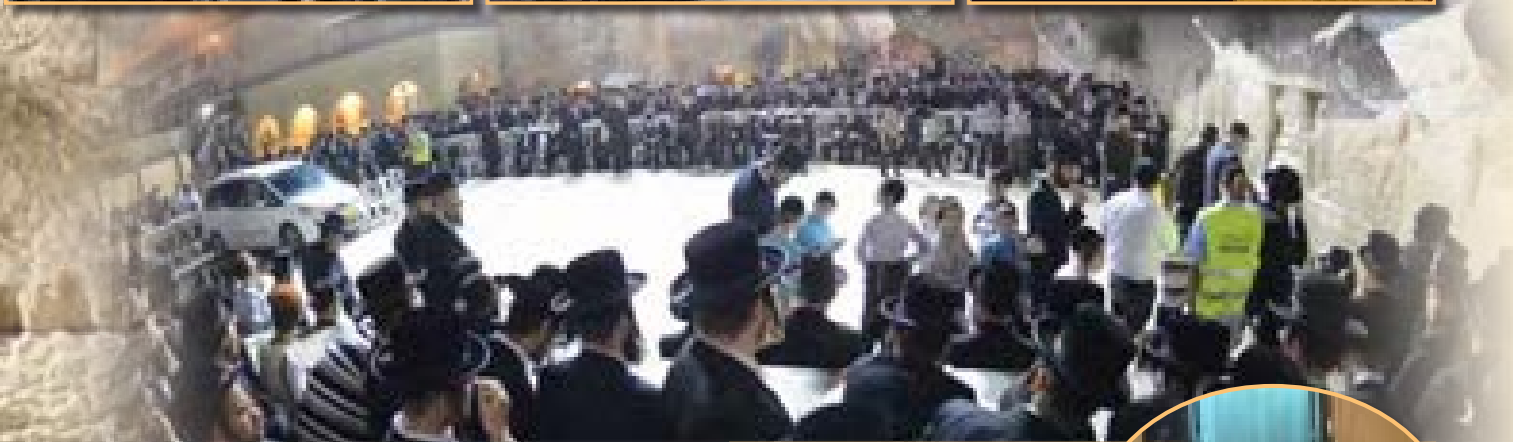

סעודת ר"ח מנחם אב לאברכי קטמון

כמדי חודש בחודשו, זכו אברכי ק"ק קטמון לשעה של קורת רוח בראש חודש מנחם אב כשהסיבו יחדיו כאיש אחד בלב אחד סביב שולחנות ערוכים כיד המלך לסעודת ראש חודש, אשר במהלכה סיים הרב אליעזר מרדכי רוט הי"ו מסכת ביצה, כנהוג בתשעת הימים לסיים מסכתות ולהרבות בתורה, את המשא המרכזי נשא הרה"ג ר' אהרן שמואל לעמברגר בן כ"ק גאב"ד מאקווא שליט"א שעורר את הציבור בענין חשיבות לימוד התורה בימי בין המצרים ושהוא הגורם העיקרי לבנות את ביהמ"ק השלישי בב"א.

תיקון חצות ותפילה רבים ע"י שריד בית מקדשנו בליל שישי פרשת דברים אור לה' אב

קידוש לבנה במוצאי תשעה באב

באמירת קינות בליל ט באב בבית המדרש הגדול

**שמחת אירוסי נכד כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
בן הגה"צ רב קהלתנו הק' באלעד שליט"א - יום רביעי י' מנחם אב**

**מעמד פתיחת הזמן לבחורי ישיבותנו הק'
יום ראשון כ"ח מנחם אב**

בחופת החתן ברוך זלמונוביץ נ"ו
נכד כ"ק הגה"צ מטשאבא שליט"א
עב"ג בת הר"ר דוד שפיצר הי"ו

לחיים לרגל יום ההצלה - ר"ח אלול

יום שחזר מרן שליט"א לביתו נאווה קודש מבית הרפואה - אלול תש"ע
ומרן שליט"א קבע יום זה ליום ההצלה

מרן שליט"א מברך
את החתן לפני החופה

בריקוד עם הגה"צ אב"ד בקעה שליט"א

בריקוד עם החתן

בריקוד עם הרה"ג יוסף סופר שליט"א אבי הכלה